

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. Protokoll nr. 211 (12).

1929.

III Riigikogu koosolek 8. veebruaril 1929
kell 10.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **A. Rei**, välisminister **J. Lattik**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soonberg**, töö-hoolekande- ja haridusminister **L. Johanson**, sõjaminister **M. Juhkam**, teedeminister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Kuresaare linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Konsulaarseadustiku § 109 lisa §§ 23 ja 24 muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Petseri ja Narvataguste maade kinnisvarade kinnistamise seaduse §§ 1, 2, 44, 46, 47, 50, 78, 83, 89 ja 90 muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Administratiiv-kohtukorra muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

5. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./30. aastaks — I lugemisel.

6. Talumajandusnõuande korraldamise seadus — maakomisjoni ettepanek.

7. Riigiteenijate teenistusvanuse tasu seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, pärast abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 10.40 min.

1. Päevakorra Juhataja **M. Martna**:
täiendamine. na: Avan Riigikogu koosoleku.

A. Anderkopp (töer): Riigikogu võttis Vabariigi Valitsuse ettepanekuna ühel eelmisel koosolekul I lugemisel vastu sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seaduse ja otsustas selle I ja II lugemise vahel anda väliskomisjoni. Väliskomisjon on küsimuse läbi kaalunud. Riigikogu liikmena teen ettepaneku, võtta päevakorda 5. punktiks sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seadus — II lugemisel.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega: **M. Martinson**'i (põl) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised; **A. Anderkopp**'i (töer) ettepanekul 6. punktiks sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seadus — II lugemisel.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Nähtava enamusega valitakse koosseisu komisjoni **R. Vreeman**'i asemele **K. Päts** (põl) ja **O. Puki** asemele **J. Laidoner** (põl).

3. Kuresaare linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

4. Konsulaarseadustiku §109 lisa §§ 23 ja 24 muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

5. Petseri ja Narvataguste maade kinnisvarade kinnistamise seaduse §§ 1, 2, 44, 46, 47, 50, 78, 83, 89 ja 90 muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

6. Administratiiv-kohtukorra muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson**.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu nähtava enamusega.

7. Sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seadus — II lugemisel.

Juhataja **M. Martna**: Aruandja õigustes välisminister **Lattik**. Sõna on väliskomisjoni liikmel **Anderkopp**'il kaasaruandjana.

Väliskomisjoni kaasaruandja **A. Anderkopp**: Riigikogu võttis I lugemisel

vastu sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seaduse ühel eelmisel koosolekul ja otsustas I ja II lugemise vahel selle Vabariigi Valitsuse eelnõu anda väliskomisjoni seisukohavõtmi- seks. Väliskomisjon on oma eisel koosolekul seda põhjalikult kaalunud, ja arvesse võttes, et juba 1927. a. esimesest poolest peale on Põhja-Ameerika Ühisriikide valitsuse ja Euroopa riikide valitsuste vahel tõsised läbirääki- mised ja ettevalmistused käimas olnud ühe rahupakti allakirjutamiseks, mis oma taga- järjed ka läinud aastal andis, kus Pariisis 14 riigi poolt see leping alla kirjutati. Komisjon, seda küsimust kaaludes ja arvesse võttes seda, et juba eelmine valitsus 7. okt. läinud aastal põhimõttelikult sõjast keeldumise lepingu omaks võtnud ja selle seletuse mitte üksi ajakirjanduse kaudu väljaspoole, vaid ka Riigikogule teatavaks teinud, et ta valmis ühinema selle lepinguga, on leidnud, et see leping vastab neile rahupüüetele, mis Eesti valitsus oma asutuste kaudu on katsunud kätte saada, ja sellepärast tegi väliskomisjon mulle ülesandeks, Riigikogule komisjoni nimel tea- tada, et komisjon lepingut pooldab. Mis puu- tub lepingu kinnitamise seaduse redaktsiooni- list külge, siis oli komisjon arvamisel, et siin mingisuguseid muudatusi tema poolt tarvis teha ei ole.

Seaduseelnõu võetakse nähtava ena- musega muutmata vastu.

Sõjast keeldumise lepinguga ühinemise seadus.

§ 1. Ühineda Pariisis 27. augustil 1928. a. allakirjutatud sõjast keeldumise lepinguga.

§ 2. Vabariigi Valitsust volitatakse astuma nimetatud ühinemisega seotud tarvilikke sam- me.

§ 3. Lepingu prantsus- ja ingliskeelne tekst eestikeelse tõlkega avaldatakse ühes käesoleva seadusega.

**8. Eesti vaba-
riigi kulude ja
tulude eelarve
1929./30. aas-
taks — I luge-
misel.**

Juhataja **M. Mart-
na:** Enne, kui ma sõna
annan, on mul järgmist
teada anda: rkl. Voiman'ilt
on ettepanek:

„Teen ettepaneku,
Eesti vabariigi kulude
ja tulude eelarve 1929./30. aastaks I lu-
gemisel vastu võtta ja I ja II lugemise
vahel anda rahaasjanduse komisjoni —
laiendatud koosseisus.“

A. Tammann (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Viimastel päevadel on märke olnud asjaolu ümber, et ka mõned koalitsiooni rühmade esindajad arvustavalt sõna on võtnud eelarve üle, teatavat elevust. Eriti on opositsiooni ridadest katsutud sellest niisu-

gust järeldust tõmmata, nagu oleks praeguse valitsuse koalitsioon juba seisukorras, kus tema eneselt küsima peaks hakkama: kas olla või mitte olla? Tarvitan sellepärast oma sõna- õigust kõigepealt tähendamiseks, et minu kui ka minu rühmakaaslaste parema arusaamise järgi kõik seesugused opositsiooni heameele- avaldused on kui mitte muud, siis vähemalt liialdatult enneaegsed, võiks isegi öelda — need on senikaua täiesti põhjendamata, kuni valitsuse tegevus püsib siit kõnetoolilt ette- kantud valitsuse deklaratsiooni piirides, mis on praeguse valitsuse koalitsiooni tegevuse aluseks. (K. Ast, stp: Noh, see on väga huvitav!) Mulle jäi sellepärast tervel määral arusaamatuks see iseäralik toon, millega minu rühmakaaslaste eelarve-kõnesid koheldi sotsialistliku rühma esindajate kõnedes. Kui leitakse, et koalitsiooni valitsuse poolt esita- tud eelarve on dokument, mille kohta koalitsiooni rühmade esindajatel midagi öelda ei peaks olema, siis minu arvates on see seisukoht, mille üle ju tõsiselt kõnelda võiks ja ongi kõneldud. Eriti on tööerakonna rühma poolt mitmel korral tarvilikuks peetud toonitada, et paralleelselt valitsuse koalitsioonile peaks valit- sema ühtlane kindel koalitsioon ka rahvaesin- duse töös vastavate rühmade vahel. Seesugune kord eeldab loomulikult lähemat kontakti rühmade vahel, aga seda seni kahjuks valitse- nud ei ole meie rahvaesinduses. Meie soovi- avaldused selles sihis ei ole enamusele meie rühmadest seni vastuvõetavad olnud. Tule- tagem kas või meelde, mil viisil koheldi praeguse Riigikogu tegevuse alul kas või seda nõuet, mille püstitas meie rühmakaaslane härra Strandman tugeva ja ühtlase valitsuse loomise asjas. Ja nõnda on viisiks jäänud, et meie valit- suse koalitsiooni taga kunagi pole seisnud rah- vaesinduses vaikiv koalitsioon, vaid iga valit- suse ajal on rühmad enesele tegelikult jätnud vabaduse esineda arvustavalt. Ja ma ei tee sotsialistlikule rühmale kuidagi ülekohtu, kui meelde tuletan, et ka nemad valitsusest osa võttes on esinenud arvustusega sama valitsuse vastu, ning tihtilugu üsna terava arvustusega.

Koalitsiooni valitsused töötavad meil kok- kulepete alusel, mis üksikasjalikumalt kindlaks määratud Vabariigi Valitsuse deklaratsioonis. Ja kuni valitsus ning üksikute koalitsioonirüh- made esindajad valitsuses kinni peavad tähendatud kokkuleppest, ei ole teistel koalitsiooni rühmadel loomulikult kuigi palju alust arvust- useks. See alus tekib aga otsekohe, kui mõnel pool püüde näib tekkivat koalitsiooni kokku- leppe alustest kõrvalekaldumiseks. Ja nõnda tekkis ka meil esimene põhjus arvustavate vastuväidetega esinemiseks otsekohe, kui avalikult teatavaks tehti, et sotsialistlik rühm loeb

tema poolt moodustatud valitsuse sihtide hulka ka klassivõitluse süvendamise. (K. Ast, stp: Mis, kuidas?) Teie poolt avaldati arvamist viimasel sotsialistlikul kongressil, et sotsialistlik rühm peab oma ülesandeks ka valitsuses olles klassivõitluse süvendamise, milline ülesanne täiesti võõras on praeguse valitsuse koalitsiooni kokkuleppele.

Ei saanud meie vaikivale seisukohale jääda ka sel puhul, kui sotsialistlikus rühmas äkki, pärast esimest lugemist, skepsis maad võttis nõndanimetatud ministeeriumide koondamise seaduse asjas, mille väljatöötamisest komisjonis aktiivselt osa võttis isegi praegune härra Riigivanem. Kui see seaduseelnõu sotsialistliku rühma esindaja härra Vainu ettepanekul I ja II lugemise vahel lihtsalt pikema jututa komisjoni anti, ilma et sellele Riigikogu üldkoosolekul vähematki olulikkust arvustust oleks lastud osaks saada, ja niiviisi komisjon mõistatuse ette seati, et ta ei tea, mis eelnõuga peale hakata, ja kui sellele lisaks komisjoni poolteist kuud pealegi veel kokku ei kutsutud, siis oli meil ometi kohuseks niisugusele ebaloomulikule nähtusele tähelepanu juhtida. Seda enam, et praegune valitsus ise on loodud 7-liikmelisena, eelduses, et ta tähendatud seaduse otsekohe teostamisele võtab. (K. Ast, stp: Deklaratsioonis seda küll ei ole.) Kõige vähem arusaadav sai meile loomulikult olla aga see, et praegust koalitsiooni juhtiv rühm ise takistusi hakkas otsima tähendatud seaduse elluviimiseks.

Mind isiklikult üllatasid eriti aga need põhjendused, mis härra rkl. Ast tähendatud seaduse vastu viimati, läinud reedesel Riigikogu koosolekul, ette tõi sisuliselt. Seni oleme harilikult ainult rahaerakonna poolt kuulnud korduvalt väidet, nagu oleks tähendatud seadus mitte midagi muud, kui ainult kolme ministri palga kokkuhoidmise seadus. Oleksime küll uskuda julgenud, et vastava erikomisjoni liikmed sotsialistlikust rühmast vähemalt seda oma rühmale pidid selgeks teha võima, et niisugune seletus ligikaudugi ei taba tähendatud seaduse sisu ja sihti, vaid et siin tegemist on esimese sammuga kogu meie valitsuseparaadi koondamisel ja lihtsustamisel, kus ministrite arvu vähendamisele peab järgnema ühtlasi keskasutuste kantseleide kokkutõmbamine, ja ühtlasi ka see samm, mille ettevalmistamiseks praegune rahaminister tarvilikuks on pidanud isegi praeguarutatavasse riigi eelarvesse vastava 2-miljonisendilise krediidi üles võtta. Peaks aga küll pikema jututa selge olema, et võimata on senikaua valitsuseasutuste ühishoonet projekteerida, kuni meil korda pole läinud lõplikumalt kindlaks määrata vähemalt keskasutustegi arvu ja struktuuri.

Samuti laskis märgist mööda härra Martna

väide kaudsete maksude kõrguse asjas. Kui härra Martna võimalikuks arvas paralüüserida tööerakonna rühma kõneleja märkust kaudsete maksude suurenemise asjas seega, et meie kõige kõrgemad tollid olevat maksma pannud just tööerakondlasest rahaminister härra Strandman, siis oli mul tõesti raske uskuda oma kõrvu. Kui mitte teistele, siis lugupeetud härra Martna'le peaks see ometi küllaldaselt teada olema, milleks pidid meil kõrgendatud tollid olema härra Strandman'i aegu, ja — milleks on need praegu. Nimelt: härra Strandman'i poolt kõrgendatud tollid olid maksma pandud ajutiste tõkettollidena selleks, et teatavate ainete sissevedu kuni margakursi stabiliseerumiseni miinimumini viia. Ühe sõnaga — need olid keelutollid. Kuid praegu, kus meie juba püsivalt asume stabiilses olukorras, oleme sunnitud tähendatud tõkettollide alusel oma igapäevases elus maksma kahekordset hinda kõige igapäevasemate tarbainete eest, ka nende eest, mille sissevedu praegu keegi enam piirata ei taha.

Sellelt seisukohalt on meie rühma esindajad esinenud arvustavate märkustega ka eelarve muude asjaolude kohta. Kui valitsuse deklaratsioonist tervelt $\frac{1}{6}$ kõige kindlamal sõnal kõneleb kokkuhoiust, töötades paremate aegade ni edasi lükata kõiki väljaminekuid, mis iganes võimalik, siis ometi tundub natuke lubamatuna härrade Riigikogu liikmete sotsialist Kingu poolt kõrtsijutuks ja Martna poolt külakoosoleku jutuks tembeldada tähelepanu juhtimist ühele või teisele krediidile, mis meie arvates just nii hädavajalikud ei ole, et neid kuidagi edasi lükata ei saaks. Nõndasamuti ei taha paika püsida ka rkl-te Ast'i ja Martna need seletused, mis tahavad uskuma panna, nagu oleksid ainuüksi kodanlikud koalitsiooni rühmad selles süüdi, et eelarve pole saanud niisugune, nagu see oleks pidanud saama. Kui on juba valitsuse koalitsiooni minnes kokku lepitud äärmise kokkuhoiu põhimõtte ümber, siis ei oleks õige arvata, et tööerakond või ka ükski teine praeguse koalitsiooni rühm oleks vastu astunud selle põhimõtte suuremale teostamisele eelarves, kui seda saavutada on suutnud praegune rahaminister.

Enam mõistetav on rahaministri oma väide, et meie poliitiline kalender on õnnetult välja kujunenud, pannes valitsuse ümberkujundamise harilikult eelarve esitamise eelõhtule, millepärast iga valitsuse rahaministril on raske eelarves veel põhjalikke ümberkorraldusi ette võtta. Kuid seda väidet kuuleme tänavu aastal sotsialistliku rahaministri poolt esimest korda, sest teatavasti moodustati möödunud aastal valitsus veel hiljem, kui tänavu, ja

siis ei olnud see mingisuguseks vabandavaks põhjuseks, nii nagu järeldada võis tollekordsetest sotsialistliku rühma esindajate eelarve-kõnedest.

Lõpuks on meie rahaministri kui ka sotsialistlikkude kõneleajate poolt ette heidetud veel seda, nagu ei oleks üks või teine arv küllalt märki tabanud, või nagu ei oleks kokkuhoiu tarbe allakriipsutamisel ühe või teise krediidi otstarvet küllaldaselt arvesse võetud. Ma tahaksin sellele vastata ainult üht: kui juba rahaminister ise ennast ühe ja teise arvustava väite puhul võimalikuks peab vabandada, et eelarve uuesti läbivaatamiseks aeg liiga lühike olnud, siis seda vabandatavam peaks see väide olema üksikute Riigikogu liikmete kohta. Kui rahaministril mõne nädala jooksul üks osa eelarvest kontrollimata jäi, siis ärgu nõutagu ka Riigikogu liikmetelt nii etteheitvalt, et nad juba mõne päeva jooksul eelarves leiduvate üksikute arvude sisu ja seletuse nii täpselt peaksid jaksama tundma õppida, et selle juures ei peaks tulema ette ühtki eksitust. Pealegi, kui lugu nii, et isegi riigi statistika keskbüroo arvud ei ole küllalt usalduseväärased, nagu seletas rahaminister kahekõnes kindral Laidoner'iga.

Võibolla on sellepärast küll üldse viga, et meil eelarve juures on viisiks saanud pikemalt ja liiga üksikasjalikult peatuda juba nii lühikese aja pärast, pärast eelarve-eksemplaride kätteajamist, kuna pikema tutvunemise võimaluse korral eelarve-kõned ja vaidlused võiksid olla märksa põhjalikumad ja sisurikkamad.

Õigusepärast ei oleks mul ju enam tarvis olnud peatuda kõigi nende meie süüks pandud arvustuste juures selle järele, kui härra rahaminister sõna võttes juba ise mitmes asjas meie arvustustele järele on andnud. Nimetan kas või seda, et ka rahaminister tunnustas meie kaudsete maksude liigset kõrgust, lisades sellele juurde ainult teatud vabandusi. (O. Gustavson, stp: Ega rahaminister ei oleks saanud neid vähendada!) Mispärast ei saa!? Saab küll, kui ta esitab maksuseadused, mis nende vähendamisi sisaldavad. Ei ole sugugi tarvilik, et enne tehakse eelarve ja pärast seadused, vaid võib käia ka teist teed: tehakse enne seadused ja selle järele seatakse kokku eelarve. Nii on meil esitatud näiteks riigiteenijate teenistusvanuse tasu seaduseelnõu, mis veel seadus ei ole, ja ometi on vastavad muudatused eelarvesse juba konstrueeritud. (K. Ast, stp: See on deklaratsioonis sees.) Deklaratsioonis on ka need teised asjad sees, millest ma siin kõnelenud olen. (Vahel hüüe pahe-malt poolt: Selle seaduse vastu on

deklaratsioonis ette nähtud...) Seaduses on ette nähtud ka teatavad sihid maksude korraldamise kohta. Rahaminister ka ise tõendab meie kaudsete maksude kõrgust, tuues vabanduseks muu seas ette, et Lätis tulevat praegu tollid veel kõrgemad, ning enne tollide ühtlustamise töö lõppu ei saavat meil üldist tollitariifide ümberkorraldamist ette võtta. Tõsi, see väide on ju õige, aga mulle jääb arusaamatuks, mispärast peame läbi-rääkimisteks Lätiga reserveeritud olema just võimalikult kõrgete aga mitte võimalikult madalate tollidega. Minu arvates oleks õige, kui meie... (Rahaminister A. Oinas: Meil on madalamad ettepanekud.) See ei tähenda ometi, et meie praegu ei tohiks mingit muudatust ette võtta tollide alandamise sihis, sellega põhjendades, et praegu Lätis kõrgemad tollid maksavad. Oma väite põhjenduseks võiksin tähendada veel seda, et Lätis on enamasti kõik tollide muutmised ka viimasel ajal läbi viidud, ilma et nende pärast meiega oleks räägitud.

Samuti leppis härra rahaminister märkustega paljude riiklikkude ettevõtete tulude näilikkuse ja vangimajade tulude kunstlikkuse asjas, leppis samuti ka sellega, et posti ja telefoni kui riiklikkude monopoliettevõtete alal valitseb tulude viimne väljapingutamine, mis enam loomulik pole, ning andis järele, et kahjuks pole ta suutnud mitmesuguste paratamatute kulude pärast neist liigtuludest loobuda.

Nagu näete, on siin juba terve rida järeleandmisi meie väidetele, mis peaksid olema parimateks tõendusteks, et need tühised ei olnud, nagu katsusid seletada härrad Martna ja Ast. Täiesti vastuvõtmatu on meie aga see, kui rahaminister ja ta rühmakaaslased seletada katsuvad, et eelarve-ettepanekud olevat päritud eelmiselt koalitsioonilt, ja sellepärast neil rühmadel, kes kuulusid eelmisse koalitsiooni, nagu õigustki poleks selles eelarves mingisuguseid puudusi märkida. (O. Gustavson, stp: Kas teie ministrid ka osa võtsid?) Vaadake, eelarve kokkuseadmine on eeskätt rahaministri asi, teised ministrid ei saa seal palju kaasa rääkida. (O. Gustavson, stp: Kas Teie võite nimetada mõnda summat, mille vastu protesteerisid Teie rühma ministrid valitsuses?) Ma ei saa aru, miks sotsialistlik rühm arvama peaks, nagu oleks meie koaleerimine sotsialistidega olnud ainult juhuslik ja vormilik, aga mitte ühtlasi ka sisuline. Sisuline selles mõttes, et meil põhjust oli pahempoolselt koalitsioonilt loota ka nii mõndagi seesugust, mida parempoolses koalitsioonis läbi viia oli võimata.

Pea tunnustama, et mina isiklikult palju enam hindasin just viimast momenti. Ja ka meie arvustustel ei ole mingit muud otstarvet, kui kaasa mõjumine selleks, et see positiivne, mida meil põhjust oli pahempoolselt koalitsioonilt loota, võimalikult selgesti ja võimalikult laiemas ulatuses teoks ja tõeks saaks.

Lisan aga kahetsusega juurde, et härra Gustavson'i ja mõne teise katsed tööerakonna rühma tõekspidamistele seletust otsida mõne meie rühma liikme isiklikkudest huvidest, pealegi veel niisuguse hoolimatusega, nagu see sündis ühel viimasel koosolekul, sellele sihile jõudmist ainult takistada aitavad.

(K. Ast, stp: Teil on isiklikud asjad alati esiplaanil.)

Kui siin esimese eelarve-kõnelejana esines härra Laidoner, siis kandis see iseloomu, mida isegi praegune rahaminister vististi valmis on väga mõõdukaks pidama. Tõsi, seal oli väiteid, mis vaieldavad, oli ka rida lahtiseks jäetud küsimusi, arvustust arvustuse enese pärast, kuid ometi liikus see piirides, mis mingit asja ei andnud sõnavõtmiseks väljaspoolt Vabariigi Valitsust. Asi oleks võinud rahaministri lõpusõnas küllaldast selgitust leida. Õnneks või õnnetuseks ei piirdunud põllumeeste rühma seisukohtade avaldumine aga ainuüksi härra Laidoner'i esinemisega, vaid härra Martna kõne ajal muutus aktiivseks juba terve rühm. Nähtavasti leiti, et härra Laidoner'i ettevaatlikud avaldused mitmes suhtes on jäänud liiga ettevaatlikkudeks, mida oli tarvis täiendada vahelhüüetega ja härra Tonkman'i eelarve-kõnega. Ja just need vahelhüüed härra Martna kõnele ning siia juurde veel ka Tonkman'i eilne kõne sunnivad eneste juures peatuma veidi lähemalt.

Kui härra Jürman näiteks avaldas härra Martna'le leiutise: kui sõita raudteed mööda ning vaguni aknast välja vaadata, siis näeme, et suur osa maad seisab veel täiesti puutumata. Kas sealt ei võiks palju uusi kohti harimiseks saada? Mul tekkis seejuures järgmine kokkuvõtte minevikust. Tõesti seisukord on niisugune, nagu härra Jürman kirjeldas, ja on ka tõesti nii, et sealt võiks suure hulga uusi kohti saada neist tühjadest maadest, harimata karjakoplitest ja lepavõsastikest, ja suurele hulga inimestele maad ja elamisvõimalust muretseda.

Kui aga küsida, mida on siis eriti põllumeeste kogude rühm selleks teinud ning mida püüdnud korda saata, et võimalikult suuremat hulka kodanikke kinnitada maa külge, et neile maid harimiseks ja kasutamiseks anda, siis tuleb aga üllatatuna jääda küsimuse ette — väga vähe.

Meil on Eesti riikliku iseseisvuse ajal läbi viidud kaks suuremat reformi laialistele kodanikkudehulkadele maa kindlustamiseks, ja mõlema vastu on põllumeeste rühm seisnud teravas vastasrinnas. Maaseaduse vastuvõtmise ajal oli just põllumeeste rühma seisukoht, et kõik mõisad kuni 300 ha suuruseni tulevad jagamata senistele omanikkudele — mõisnikkudele — jätta. Kuidas sel viisil rohkem kodanikke oleks võinud maad saada, rohkematele elamisvõimalust muretseda, kui see nüüd on võimalikuks saanud Maaseaduse alusel, sellest ei suuda aru saada vist küll keegi. Sama seisukoht oli ka rahvaerakonna rühmal.

Praeguse Riigikogu lõpp-päevil on põllumeeste rühm demonstratiivselt püstitanud nõude: loodagu kord, et asunikud, kes praegu riigimaid kasutavad veel rentnikkudena, võimalikult kiiresti võiksid saada pärisperemeesteks kreposteeritud ostu-müügi lepingute alusel. Ma ei taha poole sõnagagi sellele nõudmisele vastu vaielda, vaid pean selle õigeks. Aga siinjuures tekib küsimus: mis sündis põllumeeste rühma omalajal nii vihast võitlust pidama ühe teise seaduse vastu, mis taotleb peaaegu samasugust eesmärki? Ei tahtnud ju ka nõندانimetatud popsiseadus muud, kui maalapikese pärisomanikuks teha neid, kes seda seni sunnitud olnud harima rentnikkudena ja mingisuguse kindlustuseta. Ja nõnda ka see praegune lepavõsastikkude küsimus, nende harimata maade küsimus, milliseid praegu nii suurel hulgal näeme vaguni akendest. Tõsi, tuleb seaduseandlikul teel tingimused luua, et ka need võimalikult lähemal ajal leiaksid niisugused peremehed, kes need harimata maad viljakandvateks põldudeks muudaksid.

Kuid eelpool meeldetuletatud kahe suurema kogemuse põhjal julgen ma kindel olla, et kui niisuguste tingimuste loomine kord tõesti päevakorraks kerkib, siis meie põllumeeste rühmas niisugustele seaduseandlikkudele algatustele eest leiame samasuguse takistava vastasrinna, nagu seda nende poolt leidsid Maaseadus ja ka popsiseadus. On kindel, et kui ka praegustele eramaadele tahetakse laiendada riiklik ostueesõigus, mis on üheks tähtsamaks sammuks harimata suurtalude harimisele juhtimiseks väiksemate ja viljakamate majapidamistena, siis põllumeeste rühm sellele nii kindlalt vastu seisab kui vähegi võimalik. Lugupeetud rkl. härra Laidoner'i vahelhüüe meie rühmakaaslase härra Schulbach'i mõtteavaldustele, samuti ka härra Tonkman'i kõne, lasid seda aimata, ja on kindel, et see seisukoht neil tulevikus ka püsima jääb. Kuid teistsugused ettepanekud, mis teed peavad rajama vastupidistele sammudele

dele, maade koondamisele üksikute kätte, leiavad sealtpoolt alati avakäelist toetust. Eks olnud päris iseloomulik, kui põllumeeste rühma esindaja hiljuti Riigikogu üldkomisjonis hüpoteegiüksuste tükeldamise ja liitmise seaduse arutamisel ettepanekuga esines: ärgu tehtagu mingit tõket maade ühteliitmisele, mille piirid on vastamisi! Liidetagu neid maid nii suurel määral kokku, kui kellegi iganes meeldib!

Vaadake, niisuguste sammude ja kavatsustega igatahes ei edendata elanikkude maale asundamist ja maal hoidmist, vaid kui sellest siiski kõneldakse, siis ainult kõnelemise enese pärast. Kõik maakorralduslikud uuendused, mis Eesti vabariigis seni aset leidnud ja mille tagajärjel juba kümned tuhanded perekonnad maal enesele elamisvõimaluse leidnud, on läbi viidud keskrühmade algatusel, pahempoolsete rühmade toetusel ja põllumeeste kogude ning osalt ka rahvaerakonna vastuseisemisel. (K. Tonkman, põl: Härra Tammann, kõnelege põllumajanduse tasuvusest, kas põllumajandus tasub enese ära?) Kas põllumajandus praegu enese ära tasub või mitte, see küsimus ei kuulu praegu siia, kuid tähendan seda, et see tasub enese rohkem ära ja annab suurema produktiooni, kui see andis siis, kui meil oli rohkem suurpõllupidajaid.

Härra Ottas põllumeeste rühmast hüüdis härra Martna'le vahele, et juhime selle raha, mis seni linnadesse läinud, maale, ja siis on maal elamis- ning asumisvõimalusi küllalt. Seda hüüet toetasid ka teised põllumeeste rühma liikmed. Kuid jällegi jõuame siin imeliku kurbloomuse juurde: need sõnad on pisut hiljaks jäänud. Sest just samal ajal, kui valitsuse koalitsiooni juhtimine seisis põllumeeste rühma käes, oleks kõige soodsam võimalus olnud seda juhtmõtet ka tegelikult teostada. Mis sündis aga tegelikult: sündis see, et härra Teemant oma valitsuse ühes rahaminister härra Sepaga kokku variseda lasi just küsimuse ees, kas võimaldada asutamiselolevast riiklikust pikalaenu pangast põllumajanduslikke krediite või mitte? Mul on veel selgesti mees, ja teistel Riigikogu liikmetel vististi samuti härra Jürmani äge aruandja-kõne, mis pidi selgeks tegema, et maapangal on raha juba ülearu; ei leitavat enam küllaldasi mahutamisvõimalusi summade jaoks, mis rahareformi teostamisel maapanga käsutusse tulemas. Ning jällegi keskrühmad pahemal pool rahvaerakonda koos pahempoolse, sotsialistliku rühmaga pidid olema need, kes tee avasid uue valitsuse moodustamiseks, kelle poolt põllumajanduslikkude laenude jagamise võimaluste laiendamine juba teistsugust hin-

damist leidis. (K. Tonkman, põl: Härra Tammann, seletage seda, kuipalju pärast Teemandi valitsust pikalaenu pangast põllumajanduslikku krediiti võimaldati?) Selle kohta ei ole mul praegu täpseid andmeid, aga et neid võimaldatud on, seda teate Teie ise ka väga hästi.

Kui vaatleme asundusekapitali küsimust, mida arutasime enne jõulu ja mida oleme arutanud rahaasjanduse komisjonis, siis jääb kõrvaltvaatlejale mulje, et siin on midagi muutunud, ei ole enam seda risti vastukäivat seisukohta asundusekapitali vastu, mis oli enne jõulu, vaid on nähtavasti lepitud sellega, et rahvas ometi selle kapitali tarvilikuks peab, ja sellepärast on ka põllumeeste kogude rühm selle küsimuse vastu heatahtlikum. (M. Martinson, põl: Missugusel seisukohal teie ise olite?) Meie olime sellel seisukohal, et eelmises seaduses on tarvilik midagi muuta, ja seda oleks võimalik olnud teha komisjonis, seadust valitsusele tagasi andmata. (M. Martinson, põl: Ilutulestiku tegemine—see, mis Teie praegu räägite.—A. Laur, as: See on õige! —Vahelhüüe paremalt poolt: Härra Laur ütleb, et see on õige.)

Vahelhüüetes härra Martna'le puudutati põllumeeste kogude rühma ridadest lõpuks veel maksudeküsimust. Siin toonitas nimelt härra Hünerson, et nemad nõuavad kõigile makse õiget mõõtu mööda. Kuidas kellegi õigused, nii olgu ka nende kohused. Natuke möödunud tõsiasi meelde tuletades peame aga jällegi otsusele tulema, et see õige mõõt nii mõneski suhtes tuleb seada hanejalgadesse.

Ma märgiksin näitena kas või üheainsa asjaolu, mida võiks pidada õieti suuremaks järjekindlusetuseks meie majandusepoliitiliste probleemide lahendamisel. Ühest küljest oleme asunud põhimõttelikult väikemaapidamiste soodustamisele. Maaseadusega oleme normaaltaluku tunnustanud nõndanimetatud kahehobusekoha, mille perekond oma tööjõuga palgaliste teenijateta suudaks harida. Missuguse seisukoha võtavad selles asjas aga meie maksuseadused? Meie teame, et need niisuguste väikepõllumeeste maksualuse tulu norme suurendavad, kes võõrast tööjõudu ei pea. Imelik seisukord: talupidajal, kellel õigus on väiksemat maalappi harida kui teised, on kohus valjemate normide alusel maksu maksta kui põlluwehel, kellel õigus on suuremat hulka maad enese harimiseks pidada. Kuid kellele kuulub see teravmeelne põhimõte? Eks ometi teile, lugupeetud põllumeeste kogude rühm, kelle tegelased seda põhimõtet alati kõige elavamalt toetanud.

Üks kahest: kui meie tunnustame sotsiaalselt ja rahvamajanduslikult otstarbekohasemaks väikemaapidamise, siis ärge pigistagem seda erilise maksusurvega. Kui seda aga ometi teeme, siis peaksime küll juba ükskord kuidagi kokkukõlastama seda meie maksuseaduste arhaismi oma Maaseadusega, mis sihiks seab just niisuguste maapidamiste loomise, kus võõra tööjõu tarvitamist vaja ei oleks.

Agaga mul ei tarvitsegi minna niikaugelt minevikku, vaid põllumeeste kogude rühma seisukoht suuremate maapidamiste soodustatud maksustamiseks püüdis vägise esile tungida ka lugupeetud härra Teemandi valitsemise ajal, mil päevakorral olnud põllumeeste tulumaksu ja kinnisvaramaksu ühendamine ja asendamine kõrgendatud kinnisvara maksuga. tahtis väikeste maapidamiste makse kõrgendada, suuremate maapidamiste makse aga alandada.

Meie põllumajanduse edu ja asumisvõimaluste laiendamine oleneb suurel määral sellest, kuidas korda läheks agronoomilise abiandmise korraldust rahvale võimalikult lähedale viia ja põllumeeste omaabi korraldusi tugevamaks teha.

Harilikus olukorras oleks päris loomulik, et tähendatud ülesannete täitmine sünniks just põllumeeste oma vabatahtlikkude korralduste kaudu. Selles mõttes olen ma põhimõttelikult täiesti ühel nõul arvamisega, mida möödunud aastal siitsamast kõnetoolilt avaldas põllumeeste kogude rühma esindaja härra Konstantin Päts. Kuid ometi ei saanud Riigikogu läinud aastal arvestamata jätta tõsiasju, mis nõudsid teatavat ümberkorraldamist sellel alal.

Kui üle maa tuli kokku kaebusi, et põllumeeste keskseltsi ja teiste vastavate omaabi korralduste nõuandjad, teenides tegelikult riigi palgal, sunnitakse erapooletu nõuandetöö asemel teenima teatava erakonna poliitilisi sihte, (K. Tonkman, põl: Kes seda sunnib?) siis oleks ometi liig nõuda, et Riigikogu selles asjas tarvilikud sammud astumata oleks pidanud jätma. Neid tõendusid ei taha ma siin pikemalt puudutada, vaid teen ainult kokkuvõtte neist süüdistustest, mis vahepeal ilmsiks tulnud.

Kui siis kõige selle järele agaga vaadelda veel seda hoolimatut õõnestamistööd erapooletu ja ka põllumeeste keskseltsi oma kaasjuhtimisel seisva agronoomilise nõuande korralduse vastu läinud kevadest peale, siis võib küll kindlasti öelda üht, ja nimelt seda, et meie põllumajanduse ja maale töövõimaluste loomise huvides ei ole see.

Tõsi, palju see õõnestamistöö ju ei mõju, nagu näitab maa-põllumeeste organisatsioonide

ja omavalitsuste elav huvi riigi poolt väljaarendatud erapooletu talumajanduse nõuande korralduse vastu, mille tõttu on suudetud ametisse panna kaks korda niipalju nõuandjaid-agronoome, kui seda oleksid võimaldanud riiklikud summad üksinda. Aga osa takistavat mõju on niisugusel tegevusel siiski, ja minu arvates põllumeeste rühmale ei tee see au, kui ta selle takistava mõju oma arvele peab kirjutama. (K. Tonkman, põl: Mis takistava mõju?) Seda, mis teie praegu agronoomilise abiandmise korralduse vastu teete. Vaadake, teie kõnelete ja seletate, et seal seatakse vastutusetundeta inimesi ametisse, kes seal midagi ei tee. Aga ometi maa hindab seda tööd koguni teisiti.

Ma puudutaksin lõpuks veel ühistegevuse ala, sest ühistegelise omaabi edukas väljaarenemine on üks põllumajanduse ja asundustegevuse tähtsaim eeltingimus. Kuid ka sellel alal ei näita põllumeeste rühma politika midagi niisugust, millest oleks tulu asjale.

Kui põllumeeste rühma tegelased ja mõttekaaslased mitmed aastad järgimööda tegevuses on sellega, et vaenu ja umbusku külvata kõigi ühistegeliste korralduste ja keskkorralduse vastu, kus oma poliitilised tegelased ainujuhtijateks ei ole, siis võiks selle seisukoha teataval määral õigeks tunnustada ainult siis, kui teie eneste ainujuhtimisel olevad korraldused laitmata ja mingisuguste puudusteta töötaksid. (K. Tonkman, põl: Rääkige seda, kuidas Teie ühistegelise lehega poliitikat tegite.) Vaadake, mina ei ole sellega kunagi poliitikat teinud, aga teie oma ühistegelased oma lehega on seda teinud.

Kuid juba senistegi elarve-kõnelejate poolt on ette toodud nii mitmedki asutused, kes põllumeeste rühma kaasvõitlejate juhtimisel on, ja kuidagimoodi nii ei tööta, et nemad mingisugust arvustust ja etteheidet ei väariks.

Siin nimetati teie suurema ühistegelise ettevõtte „Estonia Eksporttapamajade“ kuri kuulsat operatsiooni aktsiaselts „Külmetusega“. Egas see kellelegi au ei tee, kui 35 miljoni senti eest ostetakse objekt, mille kohta tagantjärele ise sunnitud ollakse tunnustama, et see 18 miljonitki väärt ei ole.

Edasi võtame teise ülemaalse ettevõtte, mille juhtimine samuti koondatud just põllumeeste rühma poliitiliste tegelaste kätte. Ei saa ometi keegi salata, et see suur puudus on, kui ühistegelise piimaühingute väljaveo keskkorraldus, kelle käes umbes 60% kogu meie võiekspordist, oma ülesannet ainult selles näeb, et ühismeieridelt nende toodangud kokku võtta ja siis Tallinnas välismaade vahelkauplejatele müüa.

Kuid see ei ole veel ainuke puudus. Ei ole ju palju aega sellest mööda, kui ühes Tallinna päevalehes ilmus rida sõnasõnalisi dokumente vahakordade kohta P.K. „Estonia“ ja Tartumaa põllumeeste esinduse vahel, kus Tartumaa põllumeeste esindusele on antud poolteisemiljoniline garantii, mis pärast pidi tasutama neist summadest, mis põllumeeste piimatoopidelt kokku teenitud. (K. Tonkman, põl: Kas Teie E.P.T. Ü-st ka räägite?) Ma räägin ka E.P.T.Ü-st, kui teie seda soovite. Sellel E.P.T.Ü. oli just teie keskel suur usaldus. Nimelt kui teie ette heitsite, nagu oleks sellele asutusele Eesti rahvapanga poolt palju laenu antud, siis selgus tõsiasi, et just see asutus, kes seisib teie juhtimisel, oli temale usaldanud 3½-miljonisendilise laenu mingi kindlustuseta. (A. Jürman, põl: See on, ta uskus teie asutuse revideerimis-protokolle, et see ettevõtte olevat väga hea.) See võib olla, et ta uskus seda. Mind imestab aga see, et ta uskus, sest aasta varemalt oli just Tallinna majanduseühisus see, kes ühes teiste teie poolt juhitud ühistegeliste asutustega lõi uue revisjoniliidu, senist liitu mitte usaldades. Nüüd on see aga järsku nii usalduseväärseks muutunud, et sellega põhjendades võib juba 3½ miljonit kindlustamata laenu välja anda!

Neil asjaoludel ei saa kuidagimoodi öelda, nagu oleksid need ettevõtted alati õnnelikult töötanud, mida põllumeeste kogude tegelased juhivad. Sellepärast on ka arusaamata see, et teie nii väga pahaseks saate, kui teised seda teile meelde tuletavad. Ja ka see, et teie oma puuduste kõrvaldamise asemel kallale tungite teiste põllumeeste ringkondade juhtimisel olevatele asutustele, nagu ETK-le, Eesti rahvapangale, Eesti ühistegelisele liidule, Tapa ja Võhma tapamajadele j.n.e. (K. Tonkman, põl: Küll veeretab! — A. Schulbach, tõer K. Tonkman'ile, põl: Tööerakond on järgmises Riigikogus sees, aga ei tea kas Tonkman on? — K. Tonkman, põl: Küll teie varsti ise olete seal tuttupidi koos, see on see viimane, kes tööerakonna ära sööb.)

Juhataja **M. Martna**: Härrad Tonkman ja Schulbach, lõpetage kahekõne!

A. Tammann (tõer): Olen meelega hoidunud üksikasjadest ja olen teinud ainult mõned üldised kokkuvõtted sellelt alalt, mis näitavad, et see kõik mitte just otsekoheselt ja südamest ei tule, mida põllumeeste rühma esindajad siin avaldanud.

Rahaminister **A. Oinas**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma teen mõne väikese vahemärkuse, kuna ma eelkõnelejale pikema vastamise jätan edaspidiseks.

Põllumeeste kogude häälekandjas „Kajas“ ilmunud eelarve-vaidluste kirjelduse järgi olevat mina eelarve-vaidlustel istunud Riigikogus murelikult pahase näoga enneolemata arvustuserahe all.

Peale rkl. härra Tonkman'i kõne teisipäeval, kus, „Kaja“ sõnadel, tuhanded raadiokuulajad said põllumeeste arvamist kuulda, toimub „Kaja“ juhtkirja järgi lõpuks „sotsialistliku valitsuse täielik pankrott“, nimelt süüalune, rahaminister A. Oinas, oma „viimases sõnas“ — see on täpselt „Kaja“ järele — salgab iseenese ära. Jutumärkides pannakse minule suhu järgmised sõnad: „Jätke mind rahule, see eelarve, mida teie siin kuulsite, ei olegi minu eelarve, see on teiste oma. Mina olen täitsa kõrval, kõik on teised teinud, sest teisi on rohkem, mina olen üksinda“.

Mina olevat nii sõnasõnalt öelnud. Kogu see tsitaat on aga algusest lõpuni välja mõeldud, luisatud. (K. Tonkman, põl: Lugege oma stenogramm läbi. — Vahelhüüe põllumeeste hulgast: Kas Teie panite tähele, mis natukese aja eest rääkis siit tööerakonna rühma liige härra Tammann?) Härra Tammann rääkis mõistlikult, talle vastan ma hiljem. Härra Tammann ei rääkinud seda, mis teie kõnelesite ja mida teie kirjutate „Kajas“.

Kuidas oli lugu tõelikult? Vastuseks siit kõnetoolilt ja ka parempoolses ajakirjanduses avaldatud arvamistele, et sotsialistlik rahaminister olevat vastolus enesega, võtnud oma eelarvesse sarnased kulud, nagu viinamonopol, suuremad summad tollidest j.n.e., seletasin mina teisipäeval koosolekul, et riigi eelarve eelnõu ei ole minu kui rahaministri isiklik asi, teiste sõnadega — ei ole sotsialistliku rahaministri vaba kompositsioon, asi, nagu savitükk, mida võib vabalt voolida, nii nagu seda tahetakse.

See oli minu seletuste mõte. Kuigi see iseenesest ülearune peaks olema, ütlen täiendavaks seletuseks, et käesolev riigi eelarve eelnõu on Riigikogule esitatud Vabariigi Valitsuse poolt minu ettepanekul. Eelnõu on kokku seadnud rahaministerium riigikeskasutuste eelarvete ettepanekutest maksvate seaduste, määruste, Vabariigi Valitsuse otsuste, kulude ja tulunormide ning riigi poolt enese peale võetud kohustuste alusel, silmas pidades Vabariigi Valitsuse deklaratsiooni.

Peaks selge olema, mis on eelarve-eelnõu, ja mis osa rahaministril selle juures on. (J. Hünerson, põl: Küll minister juh-

tis ja vastutas.) Muidugi ministri juhtimisel seadis rahaministeerium eelarve kokku. Aga ega see eelarve ei ole savitükk, mida mina saan käänata ja voolida nii, nagu tahan, mina pean maksvatatest seadustest kinni pidama. (M. Martinson, põl: Ärge teistelt ka muud nõudke, kui ametlikkust ja seaduslikkust.) Peaks ometi selge olema, et rahaminister isiklikult ja ka valitsus ei saa eelarve-eelnõuga vastutust kanda kõigi nende seaduste ja valitsuse-võimust mitteolenevate asjaolude eest, milliseid pole ellu kutsunud riigi eelarve eelnõu esitanud valitsus, kuid milliseid tuli sellel valitsusel mööda pääsemata arvestada eelarve kokkuseadmisel. See oli minu teisipäevase seletuse mõte.

Oma teisipäevases kõnes tähendasin mina, et olen isiklikult kõik riigikeskasutuste eelarve-ettepanekud enam-vähem üksikasjalikult läbi vaadanud peale Riigivanema osa, mis paigutati riigi eelarve eelnõusse sel kujul, nagu see oli rahaministeeriumi eelarvekomisjoni poolt vastu võetud, milline talitus vastab täielikult eelarve seaduses ettenähtud korrale. „Kajas“ seisab aga, mina olevat öelnud, et mina ei olevat üldse lugenudki üht osa riigi eelarvest. (K. Tonkman, põl: Nojah, ütlesite, et ei ole lugenud Riigivanema osa.) Ma ei ole seda öelnud, seda ei ole stenogrammis. Teie panete mulle sõnad suhu, mida mina ei ole tarvitanud. Iseasi on eelarve-osade isiklik üksikasjalik läbivaatamine, mida ükski seadus rahaministrit ei nõua ja ei saagi nõuda, sest et see nõuab määratud tööd. (K. Tonkman, põl: Küll mängib sõnadega.) Selle suure töö teeb riigikassa, seal on selleks asutatud sellekohane komisjon, kes tegutseb vastavate keskasutuste esindajate osavõttel. Ükski eelarve-osa, ka Riigivanema oma, ei ole minu poolt asetatud riigi eelarve eelnõusse kontrollimata, rääkimata lugemisest, kas tema suhtes on seaduses ettenähtud läbivaatamistöö rahaministeeriumis tehtud ja kas ta on üldiselt vastu võetav. (J. Hünerson, põl: Kas Teie Riigivanema osa lugesite või ei lugenud?) Mina ei ole ajapuudusel isiklikult üksikasjalikult tutvunenud sellega, missuguses seisukorras on praegune Riigivanema auto. Eeldasin, et seda tunneb tarvilikult, põhjalikult endine Riigivanem, kui uue auto ostmise krediidi algataja. (Vahelhüüe K. Tonkman'i, põl poolt.) Teiega, härra Tonkman, on üldse raske vaielda. (K. Tonkman, põl: Niisama kui Teiega, Teie võtate pärast tagasi, mis rääkinud.)

H. Põhl (krst): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Arutades meie vabariigi kulude

ja tulude eelarvet, julgen juhtida teie tähelepanu paarile küsimusele, mis meie riigi- ja rahvaelus olulise tähtsusega. Need küsimused käsivad meie kalureid ja meremehi. Kalapüük ja laevandus on tähtsad alad meie rahvamajanduses ja väärivad rohkem tähelepanu, kui neile seni osaks saanud. On tõsi, et valitsus on püüdnud kaluritele vastu tulla, määrates krediite kalapüüniste ja mootorpaatide ostmiseks, samuti on ta ka kaubalaevade soetamist toetanud. Ka on käesoleva Riigikogu ajal mitu seadust ilmunud, mida meie meremehed tungivalt vajasisid, ja mille poolest olime teistest mereriikidest maha jäänud. Kui mina siin konstateerin, et hulk tänuväärt tööd on kalurite ja meremeeste huvides tehtud, ei saa ma siiski vaikides mööda minna neist suurtest puudustest, mis nimetatud aladel veel mitmeti valitsevad. Meil on palju kalureid, kellel puudub võimalus elumajakese püstitamiseks, rääkimata aia-, ühe lehma heina- ja karjamaast. Maareformi teostamisel on ainult mõnes üksikus kohas kaluritele mõni väike maalapp antud, kuid üldiselt on see küsimus siiski lahendamata. On isegi juhte olnud, kus kaluritelt nende käes olnud maalapike ära võetud.

Meie meri ei ole kalarikas, nii kalarikas, nagu mõned suured mered, ja ei anna meri ka alati saaki. Ja tormistel päevadel ja püügivahe-aegadel jääb kaluril ikka vaba aega. Kalur vajab mõnda hektaari maad, 2—3 ha, et juure- ja aiavilja kasvatada ja üht lehma pidada. Väike aiamaake ja ühe lehma heina- ja karjamaa on meie oludes kalurile paratamata tarvilik. Võib öelda, et see on meie kalurite eluküsimus. Mina ütlesin, et kalurite maaga varustamine tuleb terves ulatuses üles võtta ning plaanikindlalt lahendada. Võiks öelda, et Läti on hiljuti selle küsimuse väga hästi otsustanud ja peaaegu terves ulatuses kaluritele 3—7 ha perekonnale maad andnud.

Seda küsimust käsitades paluksin tähelepanu pöörata eriti Naissaare kalurite eluasemeküsimusele. Härrad saadikud teavad, et Naissaar on ainult 18 kilomeetrit Tallinnast eemal. See on väike saar, millel asub praegu umbes 40 perekonda. Enne ilmasõda asus Naissaarel 80 perekonda. Need olid kalurid, kellel olid väikesed kohad, umbes 8—10 ha suurused. Esimesel sõja-aastal pidid elanikud seal lahkuma Vene valitsuse sunnil, ja nad rändasid laiali: ühed Tallinna, teised rändadele, üksikud Soome ja Rootsi. Aegade jooksul on jälle umbes pooled perekonnad tagasi asunud saarele, aga nende elu on seal väga raske. Majad, mis olid omalajal nende omad, kus nad elanud põlvest põlve, on nüüd riigi omad, ja kalurid võivad seal elada kui

üürnikud aastalepinguga. Eriti on neil raske heinamaad saada, millel võiksid lehma pidada, sest nüüd pakutakse heinamaatükk enam-pakkumisel igal aastal välja. Majad lagunevad ja kellelgi ei ole huvi neid korraldada, sest ei teata, kuidas tulevikus läheb, kes sinna asub, ja niia jäävad need korraldamata. See küsimus on eriti raske Naissaare elanikkudele. Ma ei taha etteheiteid teha ei valitsusele ega ametivõimudele, sest valitsused on tulnud ja läinud, aga see küsimus on siiski otsustamata, ja rahvas elab väga raskes olukorras ja ainult ootab ja ootab. Eriti veel tahaksin tähelepanu juhtida sellele, et meie peaksime katsuma kaladele turgu muretseda rohkem, kui seda seni tehtud, tuleks nimelt sõlmitavates kaubalepingutes nõutada soodustusi meie kalakaubale. Meie teame, et juba enne ilmasõda saatsime Eestist ainult kilu umbes 7 miljonit karpki välja. Nüüd saame vaevalt veerandi neist välja saata, ja neilegi on raske turgu leida.

Teine küsimus, millele paluksin tähelepanu pöörata, on hoolekanne meremeeste eest. Nimetatud hoolekanne on peajoonetes kultuuriline ja vaimlik, aga sagedasti ka aineeline. Meil on hulk meremehi, umbes paarkümmend tuhat. Neid leiame, peale meie oma laevade, teenistuses ka välismaa laevadel, kus Eesti meremehest kui tublist töömehes lugu peetakse. Meremehe elu on raske ja hädaohtlik. Sagedasti tuleb temal merevoogudel tuulte ja tormidega võidelda ja seal oma elu kaalule panna, aga sagedasti on siiski need raskused ja hädad, mis meremeest maale tulles varitsevad, eriti võõras linnas, osalt veel palju raskemad. Kultuurimaades on hoolekanne meremeeste eest riigi ja rahva asjaks saanud, ja sellel alal on palju ära tehtud, iseäranis meie lähemate naabrite juures — Soomes ja Skandinaavias. Eesti on tänini väga vähe oma meremeeste eest suutnud hoolitseda. Härrad saadikud! Meremeeste kui rahvapoegade ülesanne on mitmeti tähelepanu väärt ka sellepolest, et nad peale oma otsekoheste ülesannete ja kutseala saavad oma reisidel välismail, kokku puutudes võõraste rahvastega, meie esindajateks. Nad võivad oma rahvale au ja lugupidamist võita, aga ka häbi tuua. Kuidas teostada nimetatud hoolekannet? Oma elukutse poolest on meremees lühemat või kauemat aega kodust ja omastest lahutatud. Et meremehele avitajat kätt pakkuda, asutatakse sadamalinnades meremeestekodud või misjonijaamad, mille ülesanne on koduks olla koduta poegadele. Kes kohta otsivad või vahetavad, kes läbireisil või kes tööta j.n.e., saavad meremeestekodus peavarju. Seal on lugemislaud, kus raamatud ja ajalehed, seal on kirjutusetarbed, seal katsutakse aidata

meremehi omastega ühendust pidada. Seal peetakse loenguid, perekonnaõhtuid j.n.e. ja pakutakse mõistlikku meelelahutust. Põhimõttelikult on see töö rahvusvaheline, internatsionaalne ja usuliselt interkonfessionaalne — usutunnistustevaheline. „Armastus ja vendlus“ on selle töö lipukiri.

Hoolekannet tuleb teostada kodu- ja välismaa sadamates. Härrad saadikud teavad, et Tallinnas on kena meremeestekodu, mis püstitatud seltskonna ja riigi ühisel jõul. See on meie meremeeste ja kalurite kultuuriline keskkoh. Meie oleme ka ühendust loonud välismaa meremeestekodudega, kus Eesti meremehi käib, eriti Soome ja Skandinaavia meremeestekodudega. Peab tähendama, et meil tuleks ka välismail oma meremeestekodud luua. Nii on Soomel 10 meremeestekodu välismail ja peale selle kodumaal umbes niisama palju nimetatud kodusid.

Bestil on tungiv vajadus kodu asutada vähemalt Antverpeni ja Rotterdami. Siis on selle hoolekande tähtsam ülesanne, saata kirjandust meremeestekodudesse, et meie meremehed väljas olles võiksid kirjandust leida emakeeles. Veel tuleksid asutada rändavad raamatukogud, mis laevale välja minnes kaasa antakse, ja kui laev mõne kuu pärast jälle kodumaale jõuab, vahetatakse see kogu ümber teise, ja niiviisi rändab see edasi, et kultuuritööd teha meremeeste keskel. Võiksin sellest palju rääkida, missuguse armastuse ja innuga meremees väljas olles oma emakeelset kirjandust vastu võtab ja loeb, aga see viiks meid kaugele. Eriti väljas olles, kodust kaugel, võõra rahva seas, on see armas, millele ta siin olles võibolla vähem tähelepanu pööraks.

Meie peame jõudma niikaugemale, et võime riigi eelarve korrast nimetatud hoolekannet järjekindlalt teostada. Lõpetan avaldades tõsist lootust, et nimetatud küsimusi kõnesoleval eelarve-aastal võidaks rahuloldavalt lahendada.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Faktiliselt märkusena pean tähendama, et härra rahaministri seletus ei ole õige, vaid ta ütles eelmisel koosolekul järgmiselt: „... mis isiklikult minu poolt üksikasjalikult läbi vaadatamata jäi, oli Riigivanema ja riigikantselei eelarve-ettepanek“. (Rahaminister A. Oina vahelhüüe.) Läbilugemine ja läbi vaatamine on üks ja sama. (Rahaminister A. Oinas: Seal on suur vahe.) Nii on need otsekohe rahaministri oma sõnad.

Vaheaeg kl. 12.10 min. — kl. 12.30 min.

P. Baranin (vn): Господа депутаты! Прежде всего мне хочется отметить один

характерный факт, имевший место при обсуждении настоящего бюджета. Сказанное сегодня г. министром финансов носит несколько иной характер, чем пришлось слышать на прошлом заседании. Сегодня г. министр финансов заявил, что бюджет составлен министерством финансов по его приказанию, что расходные статьи соответствуют существующим законам, и что он считает себя за бюджет ответственным. Такое заявление я могу только приветствовать. На прошлом заседании обмен мнений носил несколько иной характер. Деп. Тонкман говорил, что бюджет составлен нынешним правительством, а министр финансов возражал и доказывал, что это дело прежнего правительства. Деп. Лаур говорил то же самое, что министр. Получалось впечатление, что государственный бюджет представляет собою специфически-пахнущую вещь, от которой все сторонятся. Я подхожу к этому вопросу с другой стороны. Я считаю, что государственный бюджет, это — наш бюджет. Мы должны его рассмотреть, исправить и принять.

Подходя с этой стороны к рассмотрению бюджета, я должен сказать, что государственный бюджет 1929/30. года значительно возрос. Разбухание бюджета, по мнению г. министра обуславливается развитием железно-дорожного строительства, постройкой новых гаваней, предусмотренных законами, пополнением новопоселенческого капитала и т. д.

Подобного рода расходы нужно отнести к числу производительных расходов, направленных к оздоровлению нашего хозяйства, к уменьшению безработицы. Против такого рода расходов возражать не приходится.

Г. министр финансов находит, что наличие такого рода расходов в бюджете вызывает рост последнего вверх. По сему разрешите поставить вопрос: можно ли было, не нарушая интересов народного хозяйства, сделать попытку сокращения других статей расхода? Г. министр финансов во вчерашней своей речи сказал, что кое-что в этом направлении им сделано. Я нахожу, что сделать можно было много больше.

Мы переживаем тяжелый экономический год. Последствия неурожая дают себя чувствовать не только сельскому хозяйству, но и промышленности и торговле.

Переживая такие тяжелые времена, в интересах государственной экономики и

облегчения налогового бремени, можно было бы отказаться, хотя бы на один год, от всех таких расходов, которые в настоящих условиях являются роскошью.

Я чувствую, что многим из вас не понравится то, что я сейчас скажу, но голос совести заставляет меня это сделать.

Когда крестьянин страдает от безденежья, рабочий от безработицы, фабрики и заводы от перепроизводства и в результате все нуждаются в государственной помощи, мы же в ответ говорим „нет денег“, а в то же время в порядке государственного бюджета по министерству народного просвещения отпускаем на содержание театров и тому подобных заведений 259.500 крон, тогда, простите, в этом случае отсутствует всякая логика. Внесение указанных сумм в государственный бюджет не вызывается государственной необходимостью, а может быть объяснено, как роскошь. Однако, это еще не все. Если мы заглянем в смету министерства земледелия, то в § 15 II и III отдела найдем еще более интересные цифры. По этим параграфам выдаются под всевозможными соусами пособия различным организациям, в том числе и политическим. Львиную долю из этих пособий получает так называемый союз новопоселенцев и государственных арендаторов. Там значится и союз сельских хозяев и различные другие союзы. Все эти организации под видом культурного пособия получают 617.915 крон. Не подлежит сомнению, что часть этих сумм, прямо или косвенно, идет на политическую пропаганду. По этим статьям общая сумма расходов, не являющихся неотложными, составляет 877.415 крон. К их сокращению г. министром финансов никаких шагов не предпринято. Здесь уместно будет указать на параллель, приведенную г. Вейлером, об ассигновании рабочему театру 50.000 крон и на пополнение рыбацкого фонда только 15.000 крон. (J. Vain, stp: В чем же тут параллель?) Нехорошая параллель заключается в том, что на расходы, не вызываемые никакой необходимостью, мы отпускаем крупные суммы, а рядом с ними отпускаем ничтожные суммы на восстановление народного хозяйства, что показывает, как мало мы уделяем внимания поднятию экономических сил.

Поэтому можно сказать, что бюджет настоящего года, по своей тенденции, представляет прежнюю картину, т. е. ту картину, которую г. министр финансов

будучи только депутатом, резко критиковал.

Заявление г. министра о сокращении военного бюджета также не совсем правильно. Если мы возьмем смету обыкновенных расходов военного министерства, выражающуюся в сумме 16.981.647 крон, и прибавим к ней 80.000 крон, перенесенных в § 4 чрезвычайных расходов министерства путей сообщения под названием: „на выполнение задач военного министерства“, то получим 17.061.647 крон, каковая сумма уже больше прошлогодней. Значит, о сокращении здесь не может быть и речи. Между тем, в связи с сокращением срока военной службы в армии, мы вправе были ожидать значительного сокращения военных расходов, составляющих в настоящее время по моему подсчету не 21% обыкновенных расходов, как указано в смете, а 25%. При наших масштабах такие цифры нам не по силам. Изъятие из бюджета 25% на военные нужды тормозит развитие жизненных сил нашей страны.

Вот, поэтому приходится позавидовать Германии и сказать, что это счастливейшая страна в мире. Версальский договор поставил ее в определенные рамки в отношении военных расходов. Благодаря этому обстоятельству она блестяще поставила свою промышленность и государственное хозяйство.

У нас, в последнее время, много говорят о пакте Келлога и о предложении подписать этот пакт нашему правительству.

Сегодня мы уже приняли закон о даче полномочий правительству на подписание этого пакта. Никто из депутатов не счел нужным высказаться по сему закону. Я позволю себе сказать следующее: Если вслед за подписанием пакта последует сокращение военных расходов, то такой пакт следует подписать немедленно.

Это даст нам возможность всю свою энергию направить на развитие производительных сил страны.

Если же этот пакт будет подписан каким угодно пером, хотя бы и усыпанным бриллиантами, но в действительности все останется попрежнему, то не следует зря марать бумагу.

Продолжая рассмотрение бюджета, считаю необходимым указать еще на одно обстоятельство, где я не согласен с г. министром финансов.

Г. министр финансов считает отрядным фактом исключение 2.000.000 крон кредитных остатков из отдела чрезвычайных расходов. Констатирует, что в бюджетах прошлых лет эта сумма фигурировала, а теперь нет. Я признаю это также здоровым началом. Но для меня не понятно другое обстоятельство. Каким образом можно считать доходами государства 2.500.000 крон, показанных в § 7 чрезвычайных доходов от чеканки серебряных монет. Вчера г. министр финансов говорил тоже об этой цифре, доказывая правильность ее внесения в бюджет. С каких пор Вы, г. министр финансов, чеканку монет, хотя бы и серебряных, начали относить к числу доходных статей? Я знаю, что эта операция предусмотрена денежным законом, но к государственным доходам отнести ее никак не могу.

Правда, г. министр финансов заявил, что он только 2 месяца у власти, и в такой короткий срок не мог переделать бюджет на свой лад. В таком случае разрешите указать Вам, г. министр, еще на пару фактов, по которым можно судить об исполнительности наших чиновников. Возьмем смету министерства внутренних дел. В I отделе, в § 2 значится сумма 1.200 крон. В объяснении к этому параграфу сказано, что это: „прогонные министра на основании постановления правительства от 2/XI 1925 г.“ Эта сумма внесена в бюджет, конечно, правильно. Но, неужели чиновник министерства внутренних дел, составлявший смету, не знает, что в отношении прогонных министра существует не постановление правительства, а закон 1927 года, и следует сослаться в таком случае не на постановление правительства, утратившее силу, а на существующий закон.

Затем, на стр. 39-й общая сумма обыкновенного бюджета показана в размере 79.929.715 крон, а следует указать 79.965.715 крон.

Вот эти ошибки и промахи говорят, как поверхностно относятся чиновники министерства к тому материалу, который представляется Государственному Собранию. Даже такому закону, как государственный бюджет, ими уделяется, очевидно, мало внимания.

Теперь позвольте сказать несколько слов о деятельности некоторых министерств. Начну с министерства земледелия. Слишком солено обходится это министерство русскому населению. Ни в

одном из других министерств я не наблюдал такой медлительности в делопроизводстве, как в министерстве земледелия. Я приведу здесь пару фактов. Несколько лет тому назад Причудская волость ходатайствовала о получении здания Ноговской корчмы для культурных целей. Министерство говорит: берите, братцы, корчму, она нам не нужна. И вот, начинается передача. В корчме, оказывается, засел некто г. Мартин, который из корчмы уходить не желает. 2 года думало министерство, как поступить ему с г. Мартином. Наконец решило подать в суд. И вот, теперь 6 лет тянется это дело, а конца не видно. „Кто прав, кто виноват, судить не нам, а только г. Мартин и ныне там“. А ноговцы злятся, ругаются, но поделаться ничего не могут.

Аналогичное дело получилось с Кикетовской корчмой в Казепельской волости. Точно также после долгих размышлений министерство постановило передать корчму волости для культурных целей, и точно также в корчме засел неприятель и не выходит оттуда. 2 года потребовалось министерству на соби́рание сил для пред'явления иска о выселении, а сколько лет потребуется на ведение дела, одному Аллаху известно.

Эти два примера могут побить мировой рекорд медленности делопроизводства, и приз на „бег на месте“ будет присужден безусловно нашему министерству земледелия.

Но если ходатайства самоуправлений постигают такие печальные результаты, то что же можно сказать про участь ходатайств частных лиц. Здесь дело обстоит еще хуже.

Волею судьбы и исторического хода событий русское население Причудья, Обозерья и Принаровья оказалось в тяжелых экономических условиях. Население чувствует, что условия существования коренным образом изменились, и ищет выхода из создавшегося положения. Выход намечается в тяге к земле. В этом случае характерно, что почти на всех деревенских собраниях возбуждаются вопросы о наделении землей. Подаются массовые прошения о землице, но увы, двери министерства земледелия и землестроительных комиссий плохо открываются на все эти обращения. К жалобам и просьбам русского населения до сего времени относились как-то безразлично. Старались удовлетворить мызных батраков, новопоселенцев, но на крайнее рус-

ское население смотрели сквозь пальцы. Население измучилось от ожиданий, теряет всякую надежду на удовлетворение его законных прав и дошло до отчаяния. Необходимо принять срочные меры к наделению землей крайнего русского населения.

Политику безразличного отношения к нуждам русского населения необходимо сменить политикой заботливости и отзывчивого отношения к его нуждам.

Надо принять все меры к тому, чтобы сделать это население своим, заставить его почувствовать привязанность к общему целому, а этого можно достичь только таким путем, когда население будет в равной степени пользоваться всеми благами государства, когда неравенства ни в чем не будет наблюдаться.

Надо помнить, что население очень чувствительно ко всякого рода несправедливостям. Возьмем для примера прошлый неурожайный и потопный год. Для помощи пострадавшим от неурожая государство отпустило 125 мил. сентов и приняло на этот случай даже специальный закон об образовании специального фонда. И вот, в Причудской волости, населенной мелкими огородниками, численностью около 6000 душ, пострадавших от наводнения около 50%, никто не удостоился получить государственную помощь в каком бы то ни было виде. Как можно было бы назвать такое отношение к нуждам населения со стороны государственной власти? Неужели эти люди не стоят внимания? Наконец, на какую поддержку может рассчитывать власть среди этих обиденных граждан? Имеем ли мы после этого хоть какое-нибудь право на поддержку тех, с которыми так безцеремонно обращаются? Это, господа, вопиющий факт, который нельзя простить министерству земледелия.

Я на днях получил письмо с места, в котором ко мне пред'является требование: внести запрос в парламент по этому поводу. Как раз на днях был внесен подобный запрос фракцией земледельцев. Я очень жалею, что вследствие болезни не мог принять участия в прениях по этому вопросу.

Позволю себе выразить надежду, что если министерство земледелия озабочено вообще положением сельского хозяйства и огородничества, то оно должно будет принять все вышеприведенное не только к сведению, но и к исполнению. В против-

ном случае само министерство должно подлежать упразднению или замене другим учреждением.

В связи с затронутым вопросом о постигшем нас в прошлом году неурожай, позволю себе сказать несколько слов по этому вопросу вообще.

В прошлом году на помощь от неурожая мы имели возможность отпустить в порядке дополнительного бюджета 125 мил. сентов, кроме сего еще предусмотрено 200.000 с., чем в значительной степени облегчается участь сельского населения.

Взять такую крупную сумму неожиданно из нашего государственного бюджета, — дело далеко не легкое и я полагаю, если бы не доходы от спичечной монополии и осторожно составленный бюджет прошлого года, то не так легко было бы наскрести такую крупную сумму. Меня по сему случаю интересует следующий вопрос: дальше как смотрит министерство земледелия на это дело? Наконец, правительство как смотрит на будущее?

Нынче у нас получился неурожай, наводнение, а если в будущем году такие явления повторятся, что тогда намерено сделать правительство? Откуда оно тогда возьмет необходимые суммы? Бюджет нынешнего года составлен с значительной нагрузкой и остатков от него ожидать не приходится. Что сделает правительство, если в будущем году опять разразится какая-либо катастрофа? Нужно быть ко всему готовыми. Однако в этом направлении я никаких проектов не вижу. А это — большой пробел. Об этом правительству необходимо серьезно подумать. В виду того, что наша территория не столь обширна, не следует ли подумать о введении особого рода государственного страхования от неурожая, застраховавав таким путем себя от убытков, а государственную казну от неожиданностей. Об этом правительству надлежит серьезно подумать.

Теперь позвольте немного остановиться на деятельности министерства путей сообщения.

Перед роспуском на рождественские каникулы мы приняли два очень важных закона. Один — о понижении уровня воды в Чудском озере, а другой дополнительный бюджет, согласно которому на укрепление берегов предусмотрена сумма в 50.000 крон. С принятием сих законов была большая спешка. Беда висела на

носу. Надо было приступать к работам, заготавливать материал. Какие же результаты мы видим теперь? Прошло 1½ месяца и только на днях правительство додумалось, что проведение указанных работ следует возложить на главное морское управление. А ведь мы иначе и не думали при рассмотрении законов. О чем же теперь пришлось правительству так долго думать? Разве можно, господа, такое срочное, такое неотложное дело растягивать до бесконечности. Прошло 1½ месяца и за это время ровно ничего не сделано. Когда-же, наконец, будут заготавливаться материалы для производства работ по укреплению. Ведь времени осталось чрезвычайно мало, а вы все думаете. В этом деле промедление смерти подобно. Здесь каждый пропущенный день стоит целого года. К работам необходимо приступить без малейших промедлений. (А. Oinas, stp: Все время делают.) По крайней мере на месте никто ничего не видит. (А. Oinas, stp: Кредит отпущен.) Кредит отпущен, а на месте ничего не делают. Позвольте сказать вам, г. министр, что спустя месяц после принятия кредита, я наводил справки в Юрьевской уездной управе. Мне ответили, что они пока ничего не делают, так как нет распоряжения из центра. Когда я обратился в главное морское управление, мне сказали, что распоряжение сделано и работы идут. На самом же деле ничего не сделано.

Затем, в смете министерства значится довольно крупная сумма в 3.000.000 крон на постройку и содержание в порядке дорог и мостов, согласно § 21 дорожного закона. По сему случаю считаю своим долгом еще раз подчеркнуть, что дороги и мосты в береговой полосе Причудья и Обозерья находятся в ужасном состоянии. Нисколько не лучше они и в Принаровском крае, откуда крестьяне также неоднократно обращались с ходатайствами в министерство о принятии их ремонта на счет казны.

Еще в 1925 году правительство вынесло постановление о приведении в порядок дорог и мостов в приграничной полосе за счет казны. Однако до сего времени и в этом направлении ничего не сделано.

Между тем, по смете министерства ежегодно проходили солидные суммы на дорожное дело, но до нас эти суммы никаким образом докатиться не могли.

Пора-же, наконец, вспомнить и об этих местностях и приобщить их к культурному миру.

Вот, те небольшие замечания, которые я имел сказать при общих прениях. Об основном поговорим в комиссии.

Надеюсь, что на приведенные мною факты будет обращено серьезное внимание и от слов и обещаний будет приступлено к делу. Русское население давно ждет дела.

9. Riigikogu järgmise koosoleku määramine A b i e s i m e e s R. Penno (korra kohta): Juhatusel nimel teen ettepaneku, pidada Riigikogu järgmine koosolek täna kell 17. (Päevakord prot. nr. 212/13.)

Juhataja M. Martna: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (K. Tonkman, põl: Aga juhataja ei lasknud kõlistada ühtigi. Muist Riigikogu liikmeid on väljas, need ei kuulnudki nüüd. Meil on ikka teistsugune kord valitsenud.)

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees R. Penno.)

10. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./30. aastaks — I lugemisel. (Punkt 8. järg.) O. Liigand (rhv): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Oma eelarve-kõne algul tähendas härra rahaminister, et praegusel valitsusel on kõigest kuu aega olnud eelarve läbi vaatamiseks, ja sellepärast

eelarve tulnud peaasjalikult sarnasel kujul esitada, nagu eelmine valitsus kokku seadnud. Seda mõtet on aidanud seni peetud eelarve-kõnedes süvendada härra rahaministri pariteisõbrad, eriti rkl. härra Ast.

Kõrvalt vaadates tunduvad sarnased põhjendused võõrastustäratavatena. Sarnane talituseviis tuletab meelde neid koolipoisse, kes sündinud halva fakti ees oma naha päästmiseks püüavad teiste seljataha pugeda.

Väga austatud härra rahaminister, kui Teil tõsine tahtmine oleks olnud eelarvet põhjalikumalt ümber töötada, nagu seda rkl. härra Ast siin ette kujutas, oleksite Teie võinud valitsuse nõusolekul Riigikogu poole pöörata palvega — pikendada eelarve esitamise tähtaega.

Vististi oleks Riigikogu, kelle enamus Teie selja taga, Teile vastu tulnud, eriti kui temal tunne oleks olnud, et selle tagajärjel eelarve praegusest parem oleks saanud.

Ei ole Teie seda teed tarvitanud, siis on esitatud eelarve ikkagi Teie eelarve või ei ole Teie omal kohal, härra rahaminister. Kolmandat võimalust mina ei leia. (Rahaminister A. Oinas: Kui meie läinud aasta viisil finantseerime, siis ei ole absoluutselt midagi.)

Minu eelkõnelejatest avaldas väga lugupeetud rkl. kindral Laidoner rõõmu selle kohta, et käesolev eelarve puudujäägita kokku seatud. Kui eelarve-ettepanekut hoolega lugeda, selgub, et käesolevas eelarves 175-miljonisendiline puudujääk olemas. Teie leiate ettepaneku 36. leheküljel erakorraliste tulude § 7. all: 2.500.000 krooni tulused, mis annavad kahekroonilised hõbe vahetusrahad. Riigikassa erakorraliste kulude peatükk II § 2, all leiate, et nende rahade löömine maksma läheb 750.000 krooni — ettep. lhk. 25 —, nii siis puhas ülejääk eelarve erakorraliste tulude osas 1.750.000 krooni. Oma iseloomult on see operatsioon krediitoperatsioon. Kui 2-kroonilised hõberahad praeguses eelarves ei oleks figureerinud, oleks eelarves olnud 1.750.000 puudujääk ka must-valgel. (Rahaminister A. Oinas: Aga kuhu kaob krediidi ülejääk?) Praegu on see puudujääk ilusasti peidetud.

Kuid kuna puudujääk püsib eelmiste aastate eeskujul mõõdukuse piirides, ei ole see muretäratav.

Eelarve koormatuse küsimust käsitades, püüdis härra rahaminister üsna hoolega näidata, nagu oleks esitatud eelarve koormatus eelmiste aastate eelarvete koormatusest kergem. Kuid siin tuleb meele pidada, et härra rahaminister võrdleb esitatud eelarvet eelmiste aastate täidetud eelarvetega, ja need on meil harilikult Riigikogu poolt vastuvõetud eelarvetest suuremad, kuna põhieelarvele harilikult kaks kuni kolm lisaelarvet järgneb, mis põhieelarve summa paisuma panevad. Härra rahaminister lubab küll, et tulevikus selles asjas lugu paraneb, ja meie kas lisaelarveteta või senisest vähema arvuga läbi saame. See on ilus tulevikumuusika. Ja usk on ka hea asi, kuid mina kardan, et härra rahaministri poolt väljaantud veksel protesti läheb.

Kuidas ka lugu lisaelarvetega ei kujuneks, on meil selletagi selge, et ka põhieelarve oma koormatus juba üsna raske on. Seda tundis eelmine valitsus üsna selgesti ja lubas oma tegevusekavas eelarvekoormatust kergendada. Ta esitas mitmed maksude kergendamise seadused, millest üks läbi viidi, kuna 2 aga praegusele valitsusele pärandati.

Kuid nagu näha ei oska praegune valitsus sellest heast pärandusest lugu pidada ja laseb oma rahaministril seletada, et tulumaksu

normide ümberkorraldamine alandamise sihiga on enneagne ja ebaküps. (K. Ast, stp: Kas muid niisuguseid pärandusi ka veel on?) Siin ei ole mitte üks kord toonitatud, et tulumaksujärgud on liiga äkilised, need tunduvad elanikkudele rasketena ja koormavatena.

Halvad väljavaated tulumaksu maksjatele! Härra rahaminister trööstib meid sellega, et ühtki maksu pole kõrgendatud. Noh, siis oleks juba valge väljas, kui maksude alandamise asemel veel nende tõstmist karta tuleks.

Minu ei saa siin rahaministri seisukohaga kuidagiviisi leppida. Rahaminister ise peab tunnistama, et eelarvekoormatus meil raske, et tulumaks nii mõneski astmes õige rõhuv on, kuid selle raske koorma kergendamist peab ta enneagseks ja ebaküpseks.

Kahju, väga kahju!

Kuid meie maksukoorem peab kergemaks minema — seal ei aita ükski rohi. Kui meie oma kodanikkude maksukoormat ei kergenda, ei saa meie ka oma eelarve eaproduktiivseid kulusid vähendada. Need panevad meie eelarvekoormatuse praegustes piirides enese ikkagi maksma, ilma et meie riigi- ja rahvamajandus midagi võidaks. Küll aga halvab raske maksukoorem loova töö tegijate töötahet, töötaju.

Millega põhjendab siis härra rahaminister oma maksukoorma kergendamise vastast seisukohta?

Tema arvates tuleb enne lahendada omavalitsuste maksuküsimus. Kuid kahjuks kuuleme juba esimese Riigikogu päevist peale, et omavalitsuse seadus kui ka omavalitsuste maksuseadus on väga hädatarvilikud seadused, mis kiires korras tuleksid maksma panna. Kuid mõne kuu pärast läheb juba praegune kolmas Riigikogu hingusele, millest aga ikka ainult edasi kõneldakse, on: omavalitsuse ja omavalitsuse maksuseadused tuleksid kiires korras maksma panna. (O. Gustavson, stp: Teie ühe esitasite, aga Tõllassepp võttis tagasi.) Missugune see oli? (O. Gustavson, stp: Obroki- ja rendimaksu kinnitamise seadus.) Oli tegemist valitsuse ettepanekuga, mis ei olnud tarvilikult kaalutud, ja õige oli seda tagasi võtta, et ligemalt kaaluda, enne kui maksma panna.

Pärast seda ei ole usku, et meie maksukoorem niipea alaneks, kui praegumaksvate maksuseaduste muutmist tahetakse siduda tulevase omavalitsuste maksuseadusega, mille kohta keegi kindlasti öelda ei tea, millal see kord päevavalgust peaks nägema.

Minu arvates ei tuleks meie maksukoorma hädavajalikku ümberkorraldamist nii tihedalt siduda omavalitsuse maksuseaduse elluviimisega.

Härra rahaminister ise pidas tarvilikuks õige mitu näidet tuua, kuidas meil maksuameti eest tulused varjatakse. See ei olnud meile uudiseks. Kodanikkude keskel teatakse neid fakte hoopis rohkem, kui rahaminister ette kandis. Seda sünnib meil kui ka mujal. Kuid üht ootasime küll härra rahaministrilt, et ta selle nähtuse põhjustele vähe ligemale oleks astunud. Hoiatatakse ju iga rahaministrilt igas tõsisemas kui rahandusetaaduse õpperaamatus — maksusid mitte liiaks kõrgele kruvida, kuna siis ka muidu üsna korralikud kodanikud kipuvad oma tulused varjama.

Kuid kulub ära vähe moraali lugeda ka maksustajatele! Siin on midagi, mis korras ei ole. Teie olete vististi märganud nähtust, et isegi osa meie harilikkudest kauplustest, mis kuni viimase ajani ühe omaniku omanduseks ja juhtida olid, nüüd osaihinguks muudetud. Mispärast? Kas sellepärast, et see ettevõttevorm sellele ettevõtteleharu iseloomule rohkem vastav oleks? Just vastuoksa: kaubanduslikele kui ka vähematele tööstuslikele ettevõtetele ei ole osaihingu kuju sugugi sobiv. Üksik-isiklikul juhtimisel on need ettevõtted hästi painduvamad ja on heade tagajärgedega töötanud. Kui küsida aga, mispärast seda tehakse, siis öeldakse: maksustajate pärast! Maksumäärarajad ei taha tihti arvestada nende poolt esitatud raamatuid ja virutatakse sarnane maks kaela, mis ettevõttele lihtsalt hinge kinni matab. Juriidiliste isikute aruannetega aga, mis peakoosoleku poolt kokku seatud, tuleb maksumäärarajatel arvestada. Ja siis klapitakse 7 isikut kokku, kes ühingu asutamiseks tarvilikud: ettevõtja ise oma naise ja täiskasvanud lastega, mõni ustav äriteenija võetakse ka kaasa — ja osaihing on valmis!

Ja et ma ei liialda, selle kohta võite Teie, härra rahaminister, jälgi leida ka oma eelkäijate tegevusest, kus ühel energilisel rahaministril ühele maksuinspektorile revidendid tulid kaela saata, sest maksuinspektor lükkas viimase kui füüsilise isiku poolt esitatud raamatud kui puudulikud tagasi.

Meie maksuaparaadi ümberkorraldamiseks on meile vastavaid seadusi rahaministeeriumi poolt lubatud juba eelmise Riigikogu algupäevilt peale. Kord pidi otsekoheste maksude peakomitee ümberkorraldamise seadus juba niikaugel olema, et pidi rahaministeeriumi seinte vahelt peaaegu juba Riigikogusse pääsema — kuid ligemale paar aastat on sellest mööda, kuid seaduseelnõust ei ole enam kihku ega kahku kuulda. (Rahaminister A. Oinas: Missugusest seadusest ei ole kihku ega kahku?) Mak-

suaparaadi maksude peakomitee ümberkorraldamise seadusest.

Mind oleks küll rohkem huvitanud sellest midagi kuulda.

Mul ei ole kavatsust eelarve üksikute osade juures üksikasjalikult peatuda. Millest aga vaikides mööda ei saa minna, on meie viinapolitika.

Meie eelarve tulude osas on viinast saada-val tulul väga suur tähtsus, sellepärast ei saa viinapolitikast vaikselt mööda minna. Kuid see summa on sedavõrt kohutava ulatuse võtnud, et üks endistest rahaministritest, nimelt härra Sepp, leidis, et selle summa edaspidist kasvu lubada ei tohiks. Otse selle vastu: tuleks väga tõsiselt sellele mõelda, kuidas seda summat järk-järgult eelarves vähendada. Nüüd aga näeme valuga, et see tuluosa jällegi kasvanud. Ja see on väga kurb.

Ma tean väga hästi, et tulu suurenemine on tingitud Riigikogu poolt vastuvõetud seadusest. (Rahaminister A. Oinas: Ei ole, läinud aastal tõsteti.) Tulu suurenemine on tingitud kahest nähtusest, kuid kuna härra rahaminister soojalt rääkis hoolekandesummade kasvu tarvilikkusest tiisikuse vastu võitlemisel, siis tuletaksin siinkohal härra rahaministrile meelde, missugust laastavat osa etendab tiisikuse laialilagunemisel just joomine. Ühe käega annab meie eelarve summasid tiisikuse vastu võitlemiseks, teise käega tiisikuse külvamiseks.

Meie teame, härra rahaminister, et Teie viina tulu ülevõtmisel maksvate seadustega seotud olete, (Rahaminister A. Oinas: Õige!) kuid selle vormilise külje tagant oleks soovinud näha üle ulatuma rahaministri tusedat kaju, kes tõsise pilguga tulevikku vaataks ja küsiks: kuhu meie sel teel viimaks välja jõuame?

Ja vaadake, härra rahaminister, enese ümber vähe ringi, missugust viinapolitikat meie omavalitsused ajavad. Sundmääruste põhjal panevad kohvikud oma ukseid juba kell 7 või 8 kinni, restoranid aga huugavad kuni hilja ööni. Ja nii sunnitakse inimesed õhtul kohviku asemel minema restorani. Mispärast ei võiks kohvikud sama ajani lahti olla kui restoranid? Kindlasti aitaks see joomist vähendada.

Igal rahaministril peaks hoiatusena kõrvus kajama: Ei tohi maksumaksjat liiaks purju joota, sest see tasub enese kord valusasti kätte! (O. Gustavson, stp: Mitu kraadi piiritust siis praegune valitus otsustas rohkem välja lasta kui eelmise? — Sõjaminister M. Juhkam: Maisi tellitakse väljast sisse, kar-

tulitest ei jätku enam!) Kui tarvidus on selle järele, siis ka valmistus kasvab.

Ja sellest seisukohast vaadates ei tohiks ka meie praegusele rahaministrile liigsena tunduda meie viinapolitika arvustamine.

Kui siin praegu kaugelenägelikumat politikat ei aeta, siis võivad meie eelarves hoolekandesummad just liigjoomisest järgnevatest põhjustest tulevikus suuresti kasvada.

Ka käesolevas eelarves leiame raskel majanduseaastal uusi kulutusi hoolekande alal; ja seda nii raskel aastal, kus nii enesest-mõistetav oleks pidanud olema käia põhimõtte järgi — mitte ühtki uut kulutust, kui vajalikud need ka ei oleks!

Härra rahaminister on arvamisel, et meie suure koormatusega eelarve tulusummad kõik ilusasti sisse tulevad. Minul tekib nii mõnegi tuluosa juures kahtlus, kas see siiski nii libedasti läheb. Ja seda sellepärast, et meil väga raske majanduseaasta seljataga, mis kogu meie majanduseellu sügavad jäljed jättis, ja mille mõju kahtlemata ka käesoleval aastal ennast tublisti tunda annab.

Missuguses seisukorras on praegu meie rahvamajandus ja missugused väljavaated on siin olemas käesoleva aasta kohta?

Meie rahvamajanduse arenemisest läinud aastal saame pildi, kui ligemale vaatlemisele võtame 1928. a. kaubabilansi andmed.

Kõigepealt sissevedu. Siin oleme 1. a. 10 kuu jooksul teravilja ümmarguselt 700 miljoni sendi eest rohkem sisse vedanud kui 1927. a. sama aja jooksul. Ja see on punkt, mis ühe pauguga meie kaubabilansi tasakaalust välja viis. Ühtlasi on heeringate sissevedu 34% kasvanud, mis ka arusaadav, kuna 1. a. peekoni väljavedu suuresti kahanenud, nimelt 38%.

Kuid, mis meie majanduseministri tõsist tähelepanu oleks pidanud äratama, on veel asjaolu, et meie 1. a. 10 kuu jooksul puuvillase riide sissevedu on kasvanud ümmarguselt 50% ja villase riide sissevedu 40% 1927. a. võrreldes. Oleme nimetatud aja jooksul ümmarguselt 800 miljoni sendi eest väljast riidet sisse toonud. Ometi on meil oma riidetööstus, mida meie kõrgete tollidega kaitseme. Välismaa riide tikub aga kõvasti sisse. See on haige koht meie kaubabilansis, seda enam, et meie oma puuvillase riide väljavedu sama aja jooksul on kasvanud rahas ainult 10% ja kaalus ainult 4%.

Kui väljaveo juurde üle läheme, siis näeme, et võiväljaveo kiires kasvus on seisak tulnud. L. a. 10 kuu jooksul on väljavedu kasvanud rahas 27% ja kaalus 20%. Aasta lõpukuu, detsember, andis eelmise

aastaga võrreldes võiväljaveos suure tagasimineku.

Munade väljavedu on küll andnud 33% juurdekasvu, kuid 1. a. teisel poolel rikuti meie munade hea nimi välisturul ära, ja selle valusaid tagajärgi saame vististi ka käesoleval aastal veel tunda. Lihaväljavedu on kasvanud rahas 27%, kaalus 50%; siin on kahanenud peekoni asemele astunud sellest odavam loomaliha. Kahanenud on ka linaväljavedu.

Tööstusesaaduste juurde üle minnes näeme, et paberiväljavedu on kahanenud: rahas 13%, kaalus 5%; tsement on kahanenud 37%, tuletikud 10%.

Härra rahaminister ütleb, et meie kaubabilansi passiviteet ei ole suur, nimelt 4,3 miljonit krooni. Kuid, kui arvesse võtame asjaolu, et 1927. a. lõppes ümmarguselt miljardisendilise väljaveo ülekaaluga, siis on meie kaubabilanss 1. a. halvenenud ümmarguselt 15% võrra. Ja see ei ole sugugi väike asi.

Mis ootab meid eeloleval aastal? Kaunis kindlasti võib siin esialgsete andmete põhjal jällegi oodata passivisust.

Kõigepealt tuleb meil ka käesoleval aastal võrdlemisi rohkesti teravilja sisse vedada, seda enam, et rukki külviaeg halb oli. Kevadine hoogne kartuliväljavedu, mis 1. a. meile kenad summad andis, jääb eeloleval kevadel ära, kuna meil halva kartulisaagi pärast võimalik ei ole kartuleid välismaale anda; pealegi oli mujal Euroopas just neis maades, kes meilt kartulit ostsid, hea saak.

Peekoni väljaveos ei ole käesoleval aastal suuremat tõusu oodata, kuna meil vilja ja kartulid vähe; ka loomaliha väljavedu kipuvad tõsised raskused takistama. Viimaseil päevil on kuulda, et välisminister Riias on püüdnud seda küsimust kergendada ja lahendada, aga kuidas see läheb, ei ole praegusel silmapilgul teada.

Võiväljaveos on meil samuti tagasiminekut oodata, nii nagu seda juba jaanuarikuu hoiatavalt on näidanud, kus võiväljavedu 1. a. omast ligi 15% vähem. Asi võib siin üsna kurvaks kujuneda, kui eelolev kevade küllaldaselt varaselt ei tule. Siis kurnatakse meil kari ära, jääb põdema ja kosumine võtab pikemat aega.

Lihaväljavedu on kängus ja hinnad halvad.

Metsasaaduste turu väljavaated ei ole kõige paremad, kuna üks suur metsakaupleja riik on suured lepingud sõlminud ja hinnad viimasel ajal alla löönud.

Missugusel määral siin tööstusesaadused suudavad seisukorda päästa, on alles täiesti selgusetu. Kahjuks nägime meie 1. a. välja-

veos sarnaste tähtsate tööstusesaaduste väljaveo kahanemist, nagu paber ja tsement. Juurdekasvu 13—15% näitasid 1. a. küll vineer ja toolipõhjad, kuid see üksi seisukorda kuigi palju ei kergenda. (Rahaminister A. Oinas: Paberit väheneb sellepärast, et tselluloosi väljavedu on suurem!) See trööstib vähe.

Nii siis — ka käesolev aasta kipub meil passiivseks kujunema.

On see nii, siis tuleks küll seda hoiatavat nähtust tõsiselt võtta. Meil peaks küll kõigil selge olema, et meie rahvamajandus tõsiselt põdema hakkab, kui meie kaubabilanss püsivalt passiivseks kujuneb.

Raskusi aga on meil majanduseelul juba praegugi palju.

Vaatame vähe ringi.

Võtame oma tähtsama rahvamajanduse haru, põllumajanduse, mis kogu meie rahvamajanduse heaoleku aluseks on. Siin on seisukord viimase paari aasta jooksul endisest tunduvamalt raskemaks läinud. Talude võlakoores kasvab. Ja see paneb tõsiselt mõtlema. Mõtlemata paneb see eriti sellepärast, et meie talud sunnitud on sarnase protsendiga laenu tegema, mis talude tasuvuse protsendist kaugelt kõrgem.

Kõige suuremat tasuvust näitavad meil normaaltalud 20—30 ha. Siin oli 1927./28. a. puhassaak ha'lt 16,28 krooni ehk 3,6%. Ja see on protsendimäär, millega isegi meie riigipangad, ka maapank, kelle protsent odavam erapankade protsendist, ei ole suutnud põllumeestele laenu anda.

Seni, kui võlakoores veel väheldane, võib ka talu peale kõrgemaprotsendilist võlga teha, kui talu tasuvus. Kuid meie talude võlakoorma kiire kasvu juures kipub küsimus keelele, kas meie juba nii mõnegi hea osa talude juures võlakooramatuse hädaohtliku piirini ei ole jõudnud.

Meie võime viimasel ajal märgata, et talusid endiselt suuremal määral müüa pakutakse ja linnades nõudmine majade järele kasvamas on, kuna viimasel ajal talude hinnad langevad, majade hinnad aga tõusevad. (K. Päts, põl: Talumaad saab praegu peaaegu rahata.)

Talude võlakooramatuse selgitamisel ei pääse mööda nähtusest, et meie talude varustamisel riikliku laenuga huvitavate raskustega kokku pörkame. Teatavasti lähevad riiklikud põllumajanduslikud laenu pikalaenu panga kaudu, kes vastavalt oma põhikirjale töötab ühispankade kaudu. Kuni praeguse ajani antud laenudega on ühispangad juba niivõrt riiklikkude laenudega kooramatud, et nende edas-

pidine koormamine riiklikkude laenudega kaudis küsitavaks muutub, kuna ühispangad enam reaalvastutust ei jaksa kanda.

Kuuldavasti on Eesti pank tarvilikuks pidanud ühispankade krediite revideerimisele võtta.

Ja selle tagajärg?

Tagajärg on see, et on seisak tekkinud põllumeeste varustamisel jõutoiduga. Jõutoitu müüvad ettevõtted, näiteks P. K. „Estonia“, kes jõutoitu ühispankade kaudu kuni 80% võlgu müüs, ei saa seda enam hästi teha, kuna tal korda ei lähe Eesti pangas ühispankadelt saadud jõutoidu vekseid edasi diskonteerida. Ja ometi peaksime meie praegu kõik abinõud seks ära kasutama, et oma piimakarja jõutoidu abil üle talve kevadele võimalikult vähe kurnatult vastu viia, kui meie ei taha käesoleval aastal oma kaubabilanssi põhjalikult tasakaalust välja lüüa. (K. Tonkman, põl: Mitte ainult edasi pidada, vaid et nende hing ka sees seisaks, sest paljud surevad ära.) See on õige!

Härra rahaminister ei ole meie põllumajanduses valitsevat rasket seisukorda vääriliselt hinnanud ja ütleb, ennast pealiskaudse optimisismi unne suigutades: „Karjasaaduste väljaveo peale ei peaks ikaldus väga raskendavalt mõjuma.“ (Rahaminister A. Oinas: Mitte nii raskelt, kui mõnelt poolt arvatakse. — M. Laarman, põl: Teil ei olnud seemnevilja tarvitamise kohta kuigi täpseid teateid! — Rahaminister A. Oinas: Kas minul isiklikult või valitsusel? — M. Laarman, põl: Valitsusel. — Rahaminister A. Oinas: On tehtud kõik, mis võimalik.)

Lähme edasi kalameeste juurde. Nende hädadest on siin juba osalt kõneldud. Puudutan seda häda, mida siin veel nimetatud ei ole, ja see on kalameeste nälg tillukese maalapikese järele.

Selle kohta on Eesti kalameeste ühingute liit jaanuari lõpul põllutööministrile palvekirja andnud, mis järgmisi huvitavaid andmeid sisaldab.

Ei möödu ainustki üleriiklikku kalurite kongressi, kus päevakorral ei seisaks maaküsimus. On väga palju kalureid, kellel puudub võimalus elumajakese püstitamiseks, rääkimata aia- ja ühe lehma heina- ning karjamaast.

Tõsi, maareformi läbiviimisel on mõnes üksikus kohas kalureile mõni vakamaa maad antud, peamiselt seal, kus kohalikud maa-jagajad kalureile kaasa tundsid, kuid üldiselt on küsimus siiski lahendamata. On isegi näiteid, kus kalurilt seni käes olnud maa-

lapike võetakse, või küsimuse otsustamist venitatakse.

Purtse jõesusus on maata kalureid küll vähe, kuid ka nendele vähestele ei leidu maad. Samal ajal seisab aga jõest paremal pool mereääres umbes 2- —3-tiinuline maatükk kasutamata. On kunagi aastate eest planeeritud Purtse noorsoo ühingule spordiplatsiks, ja tõesti olevat seda ka 7 aasta jooksul üks kord spordiplatsina kasutatud. Tähen-datud maatükk tuleks kalureile ehituseplat-sideks anda. Noorsoo ühingule leiaks mujaltki spordiplatsi, kui selle järele vajadust on.

Aseris on paljud kalurid maa-hädas. Siin on majad püstitatud teiste kruntidesse, kuid häda on alati heinamaaga, sest lehmata ei suuda kalur oma perekonda toita. Heinamaad võiks saada kalurite arvates endisest mõisa heinamaast, mis küll metsa alla jäetud, kuid head metsa sinna pole peale kasvanud, ja praegugi tehakse seal kohati heina. Tähendatud maa-ala, mõnikümmeend tiinu, on küll kaugel, umbes 7—8 kilomeetrit, kuid parem seegi, kui täitsa ilma. Ka läheduses on mõnetiinulisi heinamaatükke, mis iga aasta enampakkumisel välja renditakse. Riigi rendikohti on ka neile kasutada antud, kellel endalgi ennem kohad, kuid kalureile ikka maad ei jätku.

Kalvi mõisast planeeriti neli kalameeste kohta. Vallanõukogu seadis tähendatud kohtadele kandidaatidena kalurid, kuid maakonna komisjonis leiti, et kaluritekohta kasutama on kohasemad mittekalurid. (O. Gustavson, stp: Mis aastal see otsus tehti?) See otsus tehti paar aastat tagasi.

Samuti oli Lehtipea kaluritel väike maatükk juba endise mõisniku käest renditud. Maatüki piirid ulatusid piirivalve kordoni piirini. Maa on küll kehv liivaküngas, ja seni kasutati seda karjamaana. Tänavu suvel tehti proovi seda üles harida põlluks — et paremat maad saada ei ole, tuleb iga liivaküngast kasutada põlluks. Kuid nüüd leidis piirivalve, et ka temale seda maatükki on vaja. Maatükk võeti kalureilt ning anti piirivalvele, ilma et kalureile mujalt vastutasuna maad oleks antud.

Kolga abimõisa Tsitre saatus — mis osutus välismaalase Stenbock'i omanduseks — oli lahendamisel siiaajani. Kalurid ootasid ja ootasid, ehk saab siit maad, kuid möödunud kevadel möödeti sealt suured lõiked kohalikkudele riigirentnikkudele, ja isegi üks pärisomanik sai suurema tüki juurde, kuna kalurid jäeti päris ilma.

Kuid tänu maakorralduse peakomiteele, kuhu kalurid kaebasid, on otsustatud see planeerimine tühistada. Kuid kas teistkordsel

planeerimisel kaluritel paremini veab, on teadmata. See näitab, kui hoolimata kohalikud võimumehed kaluritega talitavad. Kohalik ringkonnavalitseja olevat isegi ühele kalurile öelnud, et mis teie ilmaaegu käite, ega teie, kalurid, Tsitrest maad ikkagi ei saa.

Need on ainult mõned näited. Neid võiks tuua terve rea.

On selge, et selline seisukord ei tohi edasi kesta. Vabariigi Valitsus deklareeris tahtmist kalurite olukorda parandada. Nende olukorra parandamisel on vaja eeskätt lahendada maaküsimus. Meri ei anna alati saaki, tormistel päevadel ja püügivaheagadel jääb kalureile vaba aega — selleks vajab kalur mõni hektaar maad, et kalatoidule kõrvalainena aiavilja kasvatada ja üht lehma karjata ja toita.

Väike aiamaake ja ühe lehma heinakarjamaa on meie oludes kalurile paratamata tarvilik. Meie meri ei ole nii kalarikas, nagu suuremad mered.

Lätis viidi hiljuti kalurite maaga varustamine läbi terves ulatuses — 4—7 hektaari perekonnale. Ka meil tuleb samuti talitada.

Tahame loota, et meie kehva kaluritepere hädahüüded hüüdja hääleks kõrbes ei jää, ja nende palvekirjale tarvilikud parandused järgnevad. (O. Gustavson, stp: „Keskkala“ aitab kaasa!)

Meie tööstusekümismise juurde üle minnes tuleb alla kriipsutada seda vähest tõsidust, millega mõnelt poolt selle küsimuse kallale minnakse. Armastatakse tööstuse peale käega lüüa ja ei loodeta sellest suuremat head. Kuid nii ei saa ometi asja peale vaadata. Tööstus elatab ümmarguselt üle $\frac{1}{6}$ meie rahvast, ja seda osa rahvast ei saa teie esialgu pikema jututa mõnes teises rahvamajanduse harus ära elatada. (O. Gustavson, stp: See on õigel!)

Õeldakse, et meie tööstus nõrk on ja ainult kõrgete kaitsetollide varal püsib. Kuid praegu on pea igalpool kõrged tollid maksmas. Ja mitmel pool palju kõrgemad, kui meil. Ja need kõrged tollimüürid on väga visad kokku varisema.

1927. a. I poolel peetud üleilmlik majandusekonverents soovitas ühemeelselt kõrgete tollide alandamist, kuid nagu selle küsimuse tõsidid tollid sama aasta teisel poolel endistest veel kõrgemaks.

Kui nüüd meie sarnases õhkkonnas tahaksime suurt tollide alandamise politikat ajada, siis oleks selle tagajärg ainult see, et meie vabrikute töölised tööta jääksid ja meie turu vallutavad välismaa kaubad. Ma ei taha kõrgeid tolle pooldada, kuid niikaua, kui meil väljavaateid ei ole omi kümneid tuhandeid

töölisi uutele tööaladele mahutada, mis kõrget tollikaitset ei vaja, ei saa meie praegusi kõrgeid tolle hoogsalt alandama hakata. (Rahaminister A. Oinas: See on otsekohene seisukoht!)

Kuid kõige selle juures võib meie majanduseminister ka tarvitajate huvide eest valvel olla, et meie töösturid tarvitajate kahjuks kõrget tollikaitset liiaks omakasupüüdlikult ei kasutaks.

Üleeile sõna võttes kõneles härra rahaminister ka tööstuse huvide kaitsest. Ta kõneles suurtööstuse arendamise vajadusest, nimetas suurtööstusega kõrvuti ka kesktööstust, kuid härra rahaministrilt ei kuulnud meie ühtki sõna meie väiketööstuse-käsitöö arendamise tarvidusest, kuigi sellest kõneleb ka praeguse valitsuse töökava. (Rahaminister A. Oinas: Aga see oli eelarves sees, vastavad summad.)

See on väga iseloomustav. Ah, see väiketööstus, mis sellest ka kõneleda! Tuleb meelde ühe isiku ütelnus Riigikogu komisjonis, kes praegusele valitsusele ja tema rahaministrile üsna ligidal seisab: Isikud, kes praegusel suurtööstuse ajajärgul julgevad kõneleda väiketööstusest, kuuluksid „Seevaldi“ saatmisele! (Rahaminister A. Oinas: Kes seda ütles?) Inimesed, kes Teist kaugel ei seisa.

Nii vaadatakse meil kahjuks sellele tööstuseharule, mis kõige suurtööstuse võidukäigu peale vaatamata välja ei ole surnud, vaid kõigi raskuste kiuste kasvanud on.

Mujal maailmas osatakse väiketööstust kui tervema sotsiaalse õhkkonnaga tööstuseharu väga hinnata.

Kindlustatakse iseseisvaid väikeettevõtjaid, tõstetakse nende tehnilist oskust. Selleks leiate summasid niihästi riigi kui ka kaubandus-tööstuskoja eelarvetes. Meil ei ole seks kuskil midagi. Meil ei julge härra rahaminister väiketööstuse nimegi suhu võtta! (O. Gustavson, stp: Miks ei ole! Aga Kuresaare nõupidamine?) Seda tuleks meeles pidada, et see nõupidamine oli siis pilkena võetud, ja võibolla pilkab ka härra Gustavson seda praegu. Väga kahju!

Kuid ka siin peavad paremad ajad tulema rohkearvulisele töötahtelisele väikeettevõtjate perele. Meie tööstusehuvid on küll seda väärt, et need senisest suuremat tähelepanu vääriksid. Tööstusesaaduste osa meie väljaveos on ümmarguselt 40%. Ja seda osa ei ole meil millegi asendada.

Tööstusel on raskusi. Võistlus ilmaturul läheb iga aastaga tugevamaks. Turud ise lähevad kitsamaks, kuna väljaspool Euroopat olevad ilmaosad, kes seni ainult tootesmaterjali valmistajatena esinesid, on hakanud

hoolega oma tööstust looma. Eelmine valitsus on kaubalepingute sõlmimise alal suure energiaga tegutsenud.

Ka praegune rahaminister lubas siin midagi ära teha. Sellest lubadusest hakkame heameelega kinni ja jääme lubaduse reaaliserimist ootama.

Mis kavatseb meie rahaminister tööstuse arendamiseks positiivset teha, jättis ta ütlemata. Küll kardavad töösturid, et härra rahaministri kolleeg töö-hoolekandeminister härra Johanson kavatseb tööstust uute kohustustega koormata töökaitse alal. Ja seda raskel ajal, kus töösturitel küllalt peamurdmist, kuidas oma majapidamises ots-otsaga välja tulla. Ei ole mõelnud meie rahaminister ka ühele meie rahvamajanduse harule, millest meie rahvaesinduses ei armastata kõnelda, ja mille huvide kaitsmist ajaleht „Kaja“ talus isegi pahaks pannakse — see on nimelt laevandus.

Omalajal loodi eelarve korras laevanduse fond, mille väheldased summad olid nagu tilk kuumale kerisele. Läänud aastal sai laevandus deposiitsummade arvel soodustatud laenu pikalaenu pangast. Nüüd on ka need summad otsas ja teisi summasid ette näha ei ole.

Ja ometi on soodustatud laen palju head teinud. Fondilaenuga, mis keskmiselt kuni 18,5 protsenti soetatud laevade väärtusest välja teeb, on muretsetud nii mitugi head laeva.

Õeldakse, et meie laevandusest ei ole palju head kuulda.

Kes aga asja ligemalt tunnevad, teavad huvitavaid asju sellest jutustada, missugune hoogne töö käimas meie kokkusulanud kaubalaevastiku elustamiseks. Kuid seda tööd tehakse suurema kisata. Ja näiteks Käsmu mehed, kes selles asjas kanged mehed on, ei armasta oma asjust palju midagi rääkida, vaid teevad.

Asi liigub. Jääb ainult soovida, et ka meie rahaminister vähekesegi järele mõtleks selle tähtsa osa üle, mis laevandusel iga mereäärse riigi rahvamajanduses täita. (Rahaminister A. Oinas: Aga teisipäeval ma rääkisin sellest.)

Ma võin härra rahaministrile tõendada, et tema kolleegid seda mujal maailmas teevad. Ja seda teeb isegi tema kolleeg Shveitsis, kellel üldse mereranda olemas ei ole.

Laevandus on valuuta juurdevoolu allikas. Ja eriti nüüd oleks meie rahaministril kohane aeg selle üle järele mõelda, kus ta mures peab olema valuuta äravoolu pärast.

Sellest on härra rahaminister õige pealiskaudselt mööda läinud.

Läänud kuu esimese kümne päeva jooksul on ümmarguselt 100 miljoni sendi eest välisvaluutat rohkem ära voolanud, kui juurde voolanud. Uut valuuta juurdevoolu annavad praegu peajasjalikult metsatööstuse avansid. Senimest välisvaluuta allikatest hakkab või endisest vähem andma. On karta, et see kogu esimesel poolaastal nii saab olema. Peale selle on kahanemist ka teistes valuutaallikates oodata. Nagu juba eelpool näitasin, on juurdekasvu väljavaated üldiselt kehvad.

Rahaturul annab ennast rahanappus tunda. Räägitakse visalt krediitide kokkutõmbamisest. Meie krooni kursski on juba vähekesese lõdvenenud.

Mitmed tundemärgid kõnelevad selle poolt, et meie rahaturu kriisile vastu minemas oleme.

Ja ma küsin härra rahaministrilt: mis kavatsete Teie teha, et liginev rahaturu kriis teravaks ei kujuneks?

Lõpule jõudes pean kahjuks veel kord tunnistama, et härra rahaministri poolt esitatud eelarve ei vasta sellele tõsisele ajale, mis meil praegu valitsemas.

See on hea aja kahvatu eelarve, kus numbriid kantsleiametniku hoolikusega ritta seatud. Kuid tundub, et selle kokkuseadjal silmade vahele on jäänud need rasked ja tõsised ülesanded, mis praegune tõsine aeg ette kirjutab. Ta ei tahtnud isegi oma eelarvet tõsisemalt põhjendada ja juhatas valitsuse deklaratsiooni juurde. Deklaratsioon on mul siin käes, kuid see ei tee veel eelarvekonet liigseks. Võtame kas või uute töövõimaluste leidmise küsimuse, mille tõsisemaks liikumapanekuks eelmine valitsus palju tööd teinud. Ka neid eeltöid ei ole osatud kasutada. Seal oli algatusi küll põllumajanduse, küll tööstuse ja käsitöö alal. (J. Vain, stp: Teetsov algas lambakasvatamisega, kaugele sai!)

Härra Gustavson'i vahemärkuste puhul pean tähendama, et kui eelmise valitsuse ajal ära peeti koosolek töövõimaluste muretsemise sihis ning töövõimaluste muretsemise liikumapanemiseks, siis pilgati seda algatust meie praeguse rahaministri mõttekaaslaste poolt. Nüüd on mõned pilkajatest sattunud ministritoolile. Nüüd ei juleta enam pilgata. Aga et siin mingisugust algatust oleks, et siin millestki ka kinni haaratud oleks, seda ei näe.

Meie ootame kõik aeg huviga, mis nüüd omaaegsed selle küsimuse pilkajad ministritoolile saades teevad.

Meil ei ole midagi selle vastu, kui nad peaksid taevast kukkunud targad olema, kes

teistelt nõu küsimata midagi oskavad teha. Tehtagu siis ainult. Midagi ei ole aga seni kuulda olnud.

Ühest eilsest lehest oli huvitav lugeda andmeid selle kohta, kuidas Rootsi praeguse valitsuse poolt esitatud eelarve-ettepanek üldist heakskiitmist leiab. Seal on eelarve-koormatust vähendatud. Vähendatakse makse ja antakse rahvamajanduse harudele mitmesuguseid soodustusi, et nende tööviljakust tõsta.

Isegi vastasrind on tunnustanud Rootsi eelarve heaks.

Ma pean veel kordama, et meie oma eelarvet kaugeltki heaks nimetada ei saa.

Kuid selle halva eelarve vaidluste juures pidime veel üle elama sarnase piinliku asja, et rahaminister ei taha seda omaks võtta.

See on esimene sarnane juhus meie parlamendi elus. Jäägu see ka viimaseks. Seda nõuab meie valitsuse ja rahaministri hea nimi.

Härra rahaminister avaldas ka optimismi. Tema lootus on põlevkivis. Ta rõõmustas meie oma bensiini üle. Kuid ei õlikivi ega ka oma bensiin praegust halba seisukorda veel ei paranda, ja ainult meie bensiini otsas, kui selleks ka teisi abinõusid kaasa ei võeta, meie õnnele välja ja kaugemale ei sõida.

Rahaminister **A. Oinas** (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pean tarvilikuks faktilise märkusena seletust anda siin ettetoodud mõne asjaolu kohta, millised üksi siia ei jää, vaid milliste kajastus võib palju kaugemale ulatuda. Härra Liigand tähendas, et Eesti panga välisvaluuta kattevara seis langevat järjest, ja et viimasel ajal see langemine olevat aina suurenenud. See ei ole nii. Mul on käes kõige uuem Eesti panga bilanss, see on 31. jaanuari oma, ja sellest on näha, et viimasel nädalal on kattevara langus tunduvalt väiksem kui eelmisel nädalal, tähendab seisukord on relatiivselt paranenud. Ma ei ole kunagi seda eitanud, ja seda ei saagi eitada, et passiivse kaubabilansi tõttu Eesti panga kattevara viimastel kuudel on vähenenud. Kuid see vähenemise ten-

dents on viimasel ajal õnneks omanud teise kuju, nimelt on vähenemine väiksem kui seni. (J. Tõnisson, rhv: Mida see õiendab? Mitte midagi!) See õiendab seda, et on märgata paranemise tendentsi. (J. Hünerson, põl: See tendents võib väga juhuslik olla!) Seda ma ei eita, ma tõendan ainult seda, et kattevara langusehoog järjest suuremaks ei lähe. Kuna eelmisel nädalal kattetagavara langes 0,79%, siis nädal enne seda oli langus 2,43%. Muudatus tuleb osalt sellest, et metsa väljavedu hakkab välisvaluutat enam sisse tooma.

A. Kärner (stp) (fakt. märk.): Kuulates rkl. Liigand'i kõnet kalameestele maa-andmise asjas, pean faktilise märkusena tähendama, et sel puhul, kui Tallinnas oli mullu kevadel kalameeste kongress, millest ka mina Saaremaa kalameeste esindajana osa võtsin, siis just vaieldi rahvaerakonna meeste poolt kalameestele maa-andmise vastu. (J. Tõnisson, rhv: Kes vaidles?) Teiste hulgas ka härra Kornel. Ta ei vaielnud just vastu, kuid mulle näis, et ta seda küsimust ei poolda. (J. Tõnisson, rhv. Kui ei vaielnud vastu, siis ei maksa nii ka öelda.) Seal oli ka teisi selle erakonna mehi Tallinna ümbrusest ja Narvast. Ma ei tea nende nimesid, aga vastuvaidlejate hulgas oli vist härra Lambot Viimsist.

Mind rõõmustab väga, et rahvaerakond viimaks ka tõendab, et kalameestele maad tarvis on. Kalamehed loodavad, et lähemal ajal vastu võetakse seadus, millega ka kalameestele maad antakse.

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja **R. Penno**: On ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Poolt on 20 häält, vastu — 13 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **M. Martna**.

Abiesimees **R. Penno**.

Abisekretär **J. Piiskar**.